

StatpedMagasinet

Nr. 1 – 2016

Mobbing og sårbare barn

side 14

Unge stemmer om mobbing

side 26

Mæla ungdomsskole i Skien

Åpen og inkluderende

side 8

08 En åpen og inkluderende skole er et godt verktøy mot mobbing

14 FUG: – Vi må ta i bruk kunnskapen

42 Når mobbingen blir digital

04 Å møte mobbing

06 Ekskludering og mobbing – to sider av samme sak

24 Ingen skal la være å gripe inn

26 To unge forteller om mobbing

31 SPOT-konferanse

32 Atferden er mobberens språk

35 Skal gjøre andre gode

36 Blir sterkere på bøllekurs

40 Sjanseløs mot mobbing uten kompetente voksne

50 Et samarbeid på tvers av kommunegrenser

54 Nedsett høyrsel kan påvirke skuleresultatet

58 Lærer triks og lure løsninger

62 Litteratur

66 Landsbyen bygger samfunnet

StatpedMagasinet

Utgiver

Statped
www.statped.no
Mai 2016

Ansvarlig redaktør og utgiver

Direktør Tone Mørk

Redaktør

Gerd Vidje
gerd.vidje@gmail.com
Telefon 920 61 981

Redaksjon

Anne Grethe Hellerud
Ånte Siri
Beate Horg
Marit Helene Meyer
Ragnhild T. Thornam
Sidsel Carlsen
Svein Erik Moløkken

Forsidefoto

Morten Brun
Grafisk design
www.aasebie.no
Trykk
07 Media

ISSN

1894-0919
Opplag
15 000

Fra ord til handling

– nyttige verktøy mot mobbing

Foto: Morten Brun

Mobbing og læringsmiljø er temaet i dette nummeret av Statpedmagasinet. Årsaken er åpenbar: Vi er tapere dersom vi ikke klarer å forebygge mobbing. For statistikken viser at mobbing øker i omfang. Ønsket vårt med denne magasinutgaven er å få frem hva som kan gjøres i praksis for å forebygge og avdekke mobbing: konkrete strategier og nyttige verktøy.

Statped er spesielt opptatt av de sårbare barna, de som har en funksjonsnedsettelse eller på andre måter er sårbare. Disse barna har mindre å stå imot med, og det kan være vanskeligere å avdekke mobbing, for eksempel ved sammensatte lærevansker. I tillegg vet vi at barn med særskilte opplæringsbehov ofte blir ekskludert fra klassefelleskapet, og dette kan skape grobunn for mobbing.

Vi snakker mye om inkludering og mangfold i forbindelse med mobbing. Fine ord som vi alle støtter. Jeg stiller meg bak ordene til mobbeombudet i Buskerud (side 35): «Det finnes mye god vilje til å bekjempe mobbing der ute, men god vilje er ikke nok. For å komme mobbing til livs kreves det mot til å handle, systematisk arbeid på alle ledernivåene i fylke, i kommuner, blant rektorer og lærere.»

Det er i møte med annerledesheten vi blir satt på prøve, både som mennesker, som opplæringstjenester og som samfunn.

Statped satte mobbing på dagsorden på den årlige brukerkonferansen vår i februar. Honnør til Statpeds Nasjonale brukerråd som tok initiativet. Vi følger opp temaet mobbing på den årlige nettverkskonferansen for ledere i pedagogisk-psykologisk tjeneste i kommuner og fylkeskommuner til høsten.

Tone Mørk, direktør

Å møte mobbing

Hvilken type krenkelse blir eleven utsatt for? En god kartlegging og analyse øker presisjonen i tiltakene – sammen med gjennomtenkte verktøy som kan brukes i arbeidet.

Tekst: Asbjørn Langås

Foto: Statpeds arkiv

Asbjørn Langås er leder av pedagogisk-psykologisk tjeneste og oppfølgings-tjenesten i Numedal og Kongsberg. Han leder også Faglig råd for PP-tjenesten.
Foto: privat

Å forstå mobbingens psykologi er nødvendig for å kunne møte mobbingen på en god måte. Uansett hva vi voksne mener og føler om mobbing, er det viktig å huske at alle involverte er barn. En mobbesituasjon omfatter som regel en til tre barn som mobber, mange tilskuere og et barn som blir mobbet. Med foreldre blir det mange berørte parter, og alle må møtes med respekt. Hverken mobbere eller dem som blir mobbet, skiller seg vesentlig fra andre barn når gjelder utseende, klær, dialekt eller andre ytre

faktorer. Det er de indre forholdene som er bakteppe for mobbingen.

Faktorer som opplevd felleskap blant mobberne, gruppeprosesser som reduserer hemninger og øker legitimering av retten til å plage andre, kan bidra til at mobbing eskalerer. For tilskuerne kan det være belastende at det oppstår et stilltiende samtykke. Dette forklares gjerne med at det oppstår fiktive normer, som det er vanskelig å bryte ut av. I arbeid mot mobbing er det nødvendig å jobbe systematisk for å hjelpe alle barn på vei mot et godt voksenliv.

En utfordring jeg ofte møter i mobbesaker, er at det ikke er enighet om virkelighetsbeskrivelsen. Skolen og foreldrene er uenige om det eleven er utsatt for er mobbing eller ikke, og da blir det ikke satt i gang effektive tiltak. PP-tjenesten er i slike tilfeller en nødvendig tredje instans for å føre saken fremover.

PP-tjenesten har de siste tiårene gjennomgått en betydelig utvikling. Forståelsen av at vansker og god hjelp må ta utgangspunkt i det fellesskapet barn og unge er en del av, er blitt styrket. Inkludering er et kjernebegrep i en slik forståelse. Elever som opplever mobbing og andre former for krenkelser, har sjelden tilfredsstillende utbytte av opplæringen.

Er du er bekymret for ditt barn?

Se etter varsel signaler hos barnet. Dette kan være utsagn om slemme barn, ulike plager, redsel og plutselig manglende interesse for venner og fritidsaktiviteter. Snakk med barnet uten at det oppleves som avhør og involver barnet i hva dere vil gjøre videre.

Legg frem bekymringen for skolen, og be skolen om enkeltvedtak og grundigere undersøkelser. PP-tjenesten kan bistå skolen. Vårt mål er at ingen barn skal utsettes for mobbing! ■

Hva kan gjøres?

1 Å få bukt med mobbing handler først og fremst om forbyggende tiltak. Det må skapes trygge og gode læringsmiljøer for barn og unge. Voksne må være til stede, lage gode relasjoner og snakke om mobbing. Mobbing foregår der de voksne ikke er og der de voksne ikke ser! Kvaliteten i skolens tilsyn med alle oppholdssteder for elever er avgjørende for læringsmiljøet og det fremste virkemidlet for å stoppe mobbing.

2 Skolene må ha jevnlig elevundersøkelser med mobbing som tema. Undersøkelsene må ha som formål å avdekke faktisk mobbing. Hvem utfører mobbingen og hvor foregår den?

3 Skolene må ha en tydelig plan for tiltakene som skal iverksettes når mobbing er konstatert. Veiledning er tilgjengelig både hos Læringsmiljøsentret og hos Utdanningsdirektoratet.

4 Skolen må ha gode tiltak for å følge opp elever og foreldre som har vært involvert i mobbesaken. Mobberne må ikke glemmes i denne sammenhengen.

PP-tjenesten hjelper skolen med å undersøke, avdekke og sette i verk tiltak mot mobbing. Vi bistår både elever, foreldre og skolen med kunnskap som gir økt forståelse av mobbingens psykologi og konsekvenser av mobbing. I alvorlige saker kan vi også tilby hjelp til å snu et negativt læringsmiljø.

Ekskludering og mobbing

– to sider av samme sak

– Er det så rart at elever med nedsatt funksjonsevne er mer utsatt for mobbing enn andre, når vi vet at stadig flere blir plassert utenfor fellesskapet fra første dag på skolen, skriver Kristine Vierli i denne kommentaren.

Tekst: Kristine Vierli

Foto: Morten Brun og Bitten Munthe-Kaas

Kunnskapsdepartementet kom i april med en rekke tiltak mot mobbing i skolen i tråd med Djupedalsutvalgets anbefalinger. Vel og bra, selv om det er påtakelig at tiltakene tilsynelatende kun er ment for den såkalte normaleleven. Hvem denne eleven er, er jeg ikke sikker på. Et av tiltakene er aktivitetsplikt som pålegger skolene å handle raskt og effektivt når de oppdager mobbing. Vel og bra det også, selv om det fortsatt er uklart når denne plikten skal inntre. Jeg tror det er nødvendig å se dette i sammenheng med målet om en inkluderende skole.

Å bli tatt på alvor

Det hender jeg møter folk som er imot inkludering. De sier det aldri så direkte, det er mer snakk om at det er så vanskelig å inkludere den og den eleven. De passer liksom ikke inn i fellesskapet. Spørsmålet mitt er hvorfor de tenker at det ikke går. Svaret handler stort sett om det samme:

Det er så tungt for eleven som er annerledes å gå rundt og kjenne på annerledesheten hele tiden. Det er en interessant tanke, for forskning viser det motsatte: Barn med nedsatt funksjonsevne ser ikke på seg selv som annerledes. Det som er vanskelig, er hele tiden å kjenne på følelsen av at alle andre synes man er annerledes. Forestill deg at du våkner opp i morgen, og alle rundt deg behandler deg som en outsider. Og kanskje til og med mener at du ikke vet ditt eget beste. Hadde du følt deg inkludert? Verdsatt? Akseptert? Jeg vil anta at svaret er nei.

Spørsmålet blir da: Hadde du våget å si ifra om at du ble mobbet, og hadde du forventet å bli tatt på alvor dersom du sa ifra? Og så til det spørsmålet altfor få tar tak i: Er det så rart at elever med nedsatt funksjonsevne er mer utsatt for mobbing enn andre, når vi vet at stadig flere blir plassert utenfor fellesskapet fra dag én på skolen?

Det er ikke vondt ment

Ingen liker tanken på at deres barn er en mobber – eller mobbeoffer for den saks skyld. Det er noe av det som gjør mobbeproblematikken så krevende å få hull på. For å gjøre noe med mobbing må vi innse at det er et problem. Dette gjelder også for lærere. Overraskende mange lærere kaller mobbing for erting. «Barn er jo barn!» Sakene vi får inn til NFU, viser at elevene sjelden blir tatt på alvor. Det er gjerne med unnskyldningen: «Det er jo ikke så rart at andre reagerer på at de er annerledes, det er ikke vondt ment.»

Når skal vi gripe inn?

Jeg er ganske sikker på at alle lærere kommer med et kollektivt sukk når jeg sier dette, men jeg gjør det likevel. Du må gripe inn med en gang du ser tegn til dårlig oppførsel og mistrivsel blant elevene. Jeg mener ikke at all dårlig oppførsel skal

betegnes som mobbing, men at all dårlig oppførsel mot andre elever har potensial til å bli mobbing. Derfor er det viktig å ta tak i dette, og da må vi begynne med å lage et inkluderende skolemiljø.

Dette kan ikke skolen klare alene, og det er derfor viktig at det hentes inn kompetanse fra fagmiljøer som kan noe om dette, særlig PP-tjenesten og Statped. PP-tjenesten må bli flinkere til å oppfylle mandatet sitt om systemrettet arbeid. Samtidig må Statped få plass og tillit til å komme inn med sin spisskompetanse, når det er behov for denne. ■

Kristine Vierli er juridisk rådgiver i Norsk Forbund for Utviklingshemmede og medlem i Nasjonalt brukerråd i Statped.

En åpen og inkluderende skole er et godt verktøy mot mobbing

Mæla ungdomsskole i Skien er en åpen og inkluderende skole hvor svært få elever er utenfor det sosiale læringsfellesskapet. En fleksibel opplæring som tar hensyn til at elevene er forskjellige, er også et verktøy for å hindre og redusere mobbing.

Tekst: Gerd Vidje
Foto: Morten Brun

– Vi er ikke i mål, vi er i starten av en prosess. Dette handler om et kontinuerlig arbeid med evalueringer, justeringer av kursen og nye ideer, sier de tre i ledelsen ved Mæla ungdomsskole. Fra venstre: Kim Aas, Torkild Evensen og Tor Ivar Skilbred.

Statpedmagasinet er på besøk, for ryktene går om at dette er en skole som har gått fra en praksis med stort innslag av spesialundervisning til det helt motsatte. I dag får to–tre elever alternativ undervisning, og to elever på hvert trinn har spesialundervisning i enkelte fag.

For fire år siden var dette bildet helt annerledes. Da hadde om lag 20 prosent av elevene sakkyndig vurdering som konkluderte med behov for spesialundervisning, og mange grupper med elever fikk spesialundervisning, men erfaringen var at læringsutbyttet var lite.

Alle elever kan lære

Det var da skolen begynte på snuoperasjonen. – Vi spurte oss selv om praksisen

vår førte til økt behov for spesialundervisning, sier inspektør Kim Aas og får følge av rektor Torkild Evensen og inspektør Tor Ivar Skilbred. – Vi drøftet hvor skillet går mellom tilpasset opplæring i ordinær opplæring og spesialundervisning og begynte å reflektere over hvor inkluderende vi egentlig var. Hadde vi en ekskluderende forståelse av hvordan skolen best skulle drives?

Rektor forteller om en lærerstab som var moden for endring. – Gjennom seminarer, møtevirksomhet og diskusjoner begynte vi med det grunnleggende, nemlig elev- og læringssynet. Grunnholdningen må være at alle elever kan lære og mestre. Det handler også om å vurdere hva som er elevens beste og hvordan eleven lærer best, sier rektor.

PP-tjenesten leverte veldig gode beskri-

velser om vanskene til den enkelte elev.
– Så langt var vi helt enige, men konklusjonen var vi uenige i. Vi mente at vi kan gi hjelp innenfor rammen av tilpasning, og slik er det blitt, legger Aas til. I dag har skolen et godt samarbeid med PP-tjenesten.
– Vi er på samme linje, sier han.

Å løfte blikket

Å avvikle elev- og læringssynet betyr å avlære tidligere praksis og implementere noe nytt. Evensen sier at mye handler om å bruke tid, ta et skritt om gangen og utfordre lærerne til å løfte blikket, tenke fremover og ta frem visjonene. Lærere har en hektisk

Elevundersøkelsene som gjennomføres på alle trinn hvert år, forteller at det er lite mobbing på Mæla.

Smal forstand:

Individuelle tilpasninger for den enkelte elev

Vid forstand:

- inkludering og sosial deltakelse for alle elevene
- kollektive tilnærminger i undervisningen
- utvikling av en samarbeidsorientert skolekultur
- utfordringer knyttet til elever settes inn i en kontekstuell ramme med fokus på læringsmiljøet og undervisningen
- fokus på indre og ytre motivasjon hos elever
- vektlegging av struktur og tydelighet i undervisningen

“ Prinsippet om likeverdig opplæring er opplæring som tar hensyn til at elever er ulike – men de kan være ulike innenfor det normale.

hverdag hvor mye handler om å planlegge for neste dag. De er vant til å jobbe i et kort perspektiv. For å gjøre en lang historie kort så endte det med at skolen omorganiserte spesialundervisningen. De sluttet med å se på tilpasset opplæring som en tredje vei og bestemte at tilpasset opplæring skal gis både i ordinær opplæring og som spesialundervisning. De ryddet opp i hva som er tilpasset opplæring og hva som ligger utenfor tilpasset opplæring i den ordinære undervisningen.

Samtaler med foreldrene

I begynnelsen ble det mange samtaler med foreldre om den sakkyndige vurderingen og om det var behov for spesialundervisning for barnet deres. De fleste foreldre delte skolens syn, og mange var glad for at skolen hadde normale forventninger til barnet deres.

– Alle foreldre fikk en oversikt over hva barnet deres fikk av tilpasset opplæring. Det hjalp også at de fikk et løfte om spesialundervisning, hvis opplæringen ikke fungerte tilfredsstillende. Vi etablerte en egen gruppe for dem som får vedtak om spesialundervisning, med kvalifiserte folk. Og en ressursgruppe for elever som har ekstra behov for oppfølging, ekstra påfyll før en prøve for eksempel, forteller Aas.

Samkjørt ledelse

Alle tre understreker poenget med en samkjørt ledelse. Det gjelder å skape forståelse

for endring og være bestemt i gjennomføringen. Holde trykket oppe og være tett på lærerne.

– Til å begynne med banket lærere ofte på døra vår fordi de syntes samtalen og oppfølgingen av elever kunne være vrien. I stort handler det om å ta elevens perspektiv. En metode er å assosiere fritt med eleven og la eleven sette ord på det hun eller han opplever som vanskelig. Sette opp en liste og bli enige om hva man skal begynne å gjøre noe med. Det handler om å skape oversikt og systematikk sammen med eleven. Det gjør kontaktlæreren best som kjenner eleven, og ikke vi i ledelsen – selv om vi gjerne slår av en prat med dem, sier de tre i skoleledelsen.

– Det handler om å se og ha et ekstra blick på de sårbare elevene og elever som sliter. Vise respekt, prate med dem, få dem med i prosjekter de kan utvikle seg i, tro på dem og se det positive. Læreren må være tett på. Vi kan bistå læreren, men det er læreren som må stå i det. Tidligere kom elever til oss fra barneskolen med merkelappen fortapt. Det er svært sjelden nå. Elev- og læringssynet har endret seg radikalt de siste årene, sier Evensen.

Opplever sjelden mobbing

– Vi opplever sjelden åpen mobbing på skolen. Det åpne og inkluderende læringsmiljøet vårt fungerer helt sikkert forebyggende, også i den forstand at elevene utvikler empati for medelever. Den skjulte mobbingen, som skjer på sosiale medier i fritiden og som elevene drar med seg på skolen, er vanskeligere både å oppdage og komme til livs. Elevundersøkelsene som vi gjennomfører på alle trinn hvert år, forteller at det er lite mobbing på Mæla, sier Evensen. ■

Blir tatt på alvor

Skolen får godt skussmål fra Victoria og Daniel på 10. trinn.

– Vi blir sett, hørt og tatt på alvor, sier de to.

– Jeg opplever at vi er en inkluderende skole. Vi blir tatt på alvor av lærerne, og det er god stemning mellom oss og ledelsen på skolen. Rektor rusler blant oss når vi kommer om morgenen og i kantina. Han ser oss, vi slår av en prat – han er en morsom fyr og får meg i godt humør, forteller Victoria.

– Jeg synes vi blir behandlet voksent av lærerne, sier Daniel. – Vi snakker ordentlig sammen og samarbeider godt. På barneskolen var jeg en klasseklovn og lå an til å klare meg dårlig videre på skolen. Da jeg kom hit, snudde det sakte, men sikkert, sier han.

Daniel tenker litt høyt om hvorfor det snudde seg og peker på at Mæla skole så ham som noe annet og mye mer enn bajasen og spilloppmakeren. – De hadde tro på at jeg kunne mestre, og da begynte jeg å tro det selv også, sier han.

Begge to sliter med matematikk, men går i hver sin gruppe. Victoria får hjelp til å klare kravene til allmennfag på videregående.

Daniel går i mattegruppe, hvor mengden oppgaver og vanskelighetsgrad er tilpasset ham. Målet er å komme inn på elektrolinja på videregående til høsten. Mesteparten av tiden deltar de på trinnet sammen med de andre. ■

FAKTA OM MÆLA UNGDOMSSKOLE

- 245 elever
- Alle elever har egen pc
- 30 lærere
- Bruker egenprodusert læremateriell
- Bygget i 2000 i Skien
- Åpen skole

– Vi må ta i bruk kunnskapen

På landsbasis regner vi med at rundt 30 000 elever opplever mobbing. – Vi vet hva mobbing gjør med den enkelte. Vi vet at noen er mer utsatt enn andre. Vi vet i hvilke situasjoner det oppstår og vi vet hva vi kan gjøre. Den kunnskapen må vi bruke, sier Gunn Iren Müller, leder av Foreldreutvalget for grunnopplæringen (FUG).

Tekst: Gunn Iren Müller

Foto: Sabrina Pintus, Craig Dingle og Sam-Stock

FUG er opptatt av det forebyggende arbeidet for å unngå at så mange opplever mobbing. Likevel må skolen ha et system for å avdekke, håndtere og følge opp sakene.

FOREBYGGE

Alle barn har rett til en trygg skolehverdag hvor de kan trives og utvikle seg. Dette står i loven og gjelder for alle elever. Det gjelder på skolen og på skoleveien. For å lykkes må skolene jobbe *systematisk* for å skape gode relasjoner og klassefellesskap.

Forskning peker på tre hovedstrategier for arbeidet på skolen:

1. God relasjon mellom lærer og elev
2. Gode relasjoner og fellesskapsfølelse mellom elevene
3. God klasseledelse med atferdsregulering (Eriksen og Lyng, 2015) (1)

Utvalgsleder Gunn Iren Müller.
(Foto: Anne D. Nilsen, FUG)

Strategi 1:

God relasjon mellom lærer og elev

Alle elevene har rett til å møte minst én voksen i skolen som de opplever liker dem. Hver dag. Skolens ledelse er ansvarlig for at alle ansatte arbeider med å skape gode relasjoner. Hver dag. Lærerne er profesjonelle yrkesutøvere og skal se og anerkjenne elevene sine. Hver dag.

Lærerne må gi elevene anerkjennelse for det de gjør bra, lete med lys og lykt, om nødvendig. En del av lærerprofesjonen må være at de skal finne sider ved elevene som de liker og bygge relasjonen på det. Og når relasjonen er etablert, vil elevene gjøre mye for å opprettholde den. Eleven skal kunne gå inn i skolen med verdighet og ut av skolen med verdighet, og dette skal læreren hjelpe til med. Når læreren anerkjenner eleven, er det også et viktig signal til de andre elevene om at han/hun har verdi og skal behandles med respekt. Anerkjennelse til eleven er også anerkjennelse til foreldrene. Det å se gode sider hos hverandre er et godt utgangspunkt for samarbeid om elevens videre utvikling.

Skolen må ikke glemme foreldrene som en viktig samarbeidspartner, både som enkeltforeldre, for klassefellesskapet og gjennom rådsorganene. Det å ha god dialog med foreldrene, på alle de tre nivåene, kan være avgjørende for elevenes trivsel.

Strategi 2:

Gode relasjoner mellom elevene

Det er ledelsens ansvar å bygge en skolekultur hvor det er vanlig å anerkjenne og støtte hverandre. Dette må skolen ha rutiner for på individnivå, klassenivå, på trinnet og på skolenivå. For at elevene skal anerkjenne hverandre, trenger de å gjøre oppgaver sammen som gir dem positive opp-

levelser. På samme måte som bedrifter har teambuilding, må også klassens lærere bygge lagkultur for sine klasser.

Skolen må, gjerne sammen med elevene, utvikle et vell av aktivitetstilbud som elevene kan velge å holde på med i skolens friminutt og eventuelt også etter skoletid. Spillgrupper, kunstverksted, ballspill av ulike slag, forskningsgrupper, teatergrupper, musikkverksted osv. Det er ulike måter å organisere dette på. Elevene kan bidra gjennom trivselsgrupper, fadderordninger eller på andre måter. Skolen er ansvarlig for tilbudene og må følge opp at det finnes tilbud som er tilpasset alle elevene og som inkluderer alle.

Felles opplevelser knytter fellesskap og tilhørighet. Fellesskapsfølelse og tilhørighet gjør terskelen høyere for å stenge noen ute eller gjøre stygge ting med hverandre. I tillegg opplever elevene at det å ha venner som stiller opp for dem, gjør dem tryggere og sterkere.

Strategi 3: Klasseledelse

Gode relasjoner er ikke nok. Læreren må ha god regi på timene sine og være en trygg voksen som kan veilede elevene, vennlig, men bestemt, hvis elevene krenker andre. Først og fremst handler det om stram regi på opplæringen enten det er i klasserommet eller på skolens aktivitetsdag. Elevenes aktivitet på skolen skal ikke være i regi av elevene selv, men i regi av en tydelig klasseleder. Om ikke læreren tar styringen, tar elevene den. De med høy sosial kompetanse vil ta dette makttrommet og bruke det, og det vil ikke nødvendigvis være til beste verken for dem selv eller for de andre barna i klassen eller på skolen. Et skrekk-eksempel for mange elever og foreldre er skoleball. Ved enkelte skoler har elevene

selv laget kategorier for premiering, og meningen er nok at det skal være morsomt, men resultatet er ofte at det kan være morsomt for noen, men direkte krenkende for andre.

Skolens lærere må være gode ledere. De trenger kompetanse i hvordan de kan rettlede elevene i deres atferd overfor hverandre. Læreren skal i relasjon til hele klassen ha kompetanse til å lede undervisningsarbeidet gjennom å være en synlig leder som over tid lærer elevene til selv å formulere regler og følge dem (2). Det handler om hvordan de snakker til og om hverandre og om hvordan de inkluderer eller ekskluderer hverandre i samarbeid og lek, både i timene og i friminuttene. Det er viktig at det er tilstrekkelig med voksne ute i friminuttene, som er gode på relasjoner, og at de er synlige og tilgjengelige for elevene.

Kan elevene ansvarliggjøres? Ja, det kan de. Ikke bare kan, men bør. Vi skal lære barna våre å stå opp for egne verdier og å si ifra når det blir begått urett. Skolens fellesskap er en viktig læringsarena i så måte. Elevene må få trygghet i at det nytter å si fra, at det nytter å stå sammen for de gode verdiene.

AVDEKKE

Selv om skolen jobber godt med forebygging, forekommer det mobbing. Derfor må skolen også jobbe systematisk for å avdekke slike forhold. Først og fremst må skolens ansatte lytte til barna og lytte til foreldrene når de melder fra til skolen om en bekymring. FUG får årlig mange henvendelser fra foreldre som opplever å ikke bli hørt.

Foreldre er sårbare på sine barns vegne. Det de trenger mest av alt, er god dialog med skolen. Når elever av en eller annen grunn ikke selv kan fortelle hjemme hva de

opplever på skolen, er det ekstra viktig at skolen har rutiner for dialogen med hjemmet. I noen tilfeller må det være daglig, for andre holder det kanskje ukentlig. Dette må skole og hjem bli enige om i det enkelte tilfellet. I disse sakene vil det være til stor hjelp om Pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT) eller Statped kan veilede skolen og foreldrene om hvordan de rent praktisk kan kommunisere, hvor hyppig det bør være og hvilke ting de bør ha fokus på.

Likeverd

Foreldrene tar kontakt med skolen fordi de er redde for sine barns helse og trivsel. Noen av dem forteller at deres barn engster

seg for å gå på skolen, der de opplever mobbing og krenkelser hver dag. Skolens ansatte skal kunne håndtere henvendelser fra foreldre på en profesjonell måte, først og fremst gjennom en åpen og likeverdig kommunikasjon. Flere av foreldrene som kontakter FUG forteller at skolen har sendt bekymringsmelding til barnevernet pga. høyt fravær. I slike situasjoner vil en bekymringsmelding til barnevernet dekke skolens rygg, men ikke nødvendigvis hjelpe barnet. Dette resulterer ofte i tillitsbrudd mellom hjemmet og skolen, noe som svekker innsatsen mot mobbingen ytterligere. Det er skolens ansvar å sørge for et miljø som fremmer helse, trivsel og læring. Derfor må det

FAKTA OM FUG

forventes at skolen har egne rutiner for behandling av fravær som skyldes dårlig læringsmiljø.

Hvem eier sannheten?

Når sårbare barn melder ifra om mobbing, skal vi voksne være ekstra oppmerksomme. Vi har et skjerpet krav på oss til å lytte og undersøke.

La oss ta et eksempel: Sofia har atferdsvansker og forstår ikke alltid de sosiale kodene. Hun forteller hjemme at Ivar har slått henne og at Frida har sagt stygge ting til henne. Foreldrene er usikre på hva de skal tro. De vet at Sofia, med sine utfordringer, ikke alltid forstår hva som skjer rundt henne. Foreldrene velger, slik mange foreldre for utsatte barn gjør ifølge forskning, å tro på skolens forklaring. Sofia har ingen som lytter til henne. Det gjør henne – og mange andre – ekstra utsatt.

Vi vet hvem som er mest utsatt

For å kunne avdekke krenkelser og mobbing må vi vite hva vi skal se etter. Forskning viser at sårbare barn er mer utsatt for mobbing og krenkelser enn andre barn. De barna som har tillegg utfordringer, for eksempel autisme og depresjon, har økt sannsynlighet for å bli mobbet. Dette finnes det mer detaljert kunnskap om, og dette må PP-tjenesten og ansatte i skolen kjenne til. Vi vet også at barn med oppmerksomhetsvansker oftere er i gruppen mobbere og offer samtidig (Kloosterman mfl. 2014) (3). Samtidig vet vi at barn med slike vansker kanskje er vant til å bli ekskludert eller behandlet på krenkende måter og opplever dette som en del av hverdagen. De tenker kanskje ikke på dette som mobbing, selv om det er like krenkende for disse som for andre og sier derfor ikke ifra om dette.

Foreldreutvalget for grunnopplæringen (FUG) ble opprettet i 1976 og er lovhjemlet i opplæringsloven § 11-9. FUG oppnevnes av Kongen i statsråd for perioder på fire år og består av leder, nestleder, fem medlemmer og to varamedlemmer.

Medlemmene kommer fra ulike deler av landet og har barn i skolen. Medlemmene skal ha arbeidet aktivt som foreldrerepresentanter på skole- eller kommunenivå.

Det nåværende FUG ble oppnevnt i statsråd 18. desember 2015 for perioden 2016–2019. FUGs sekretariat består av ti ansatte og holder til i Oslo.

Les mer på www.fug.no

FUG er opptatt av:

- Hjem-skole-samarbeid
- Å ivareta foreldrenes interesser i skolesammenheng
- Å gi kunnskap om hvordan hjem-skole-samarbeid fungerer
- Å gi kunnskap om hvordan foreldre kan støtte sine barn
- Å sette dagsorden og støtte foreldre når det gjelder sentrale tema som inneklima, mobbing, foreldremøter, skolearbeid, med mer.

BEREDSKAPSTEAM MOT MOBBING

Beredskapsteamet skal være kommunens verktøy for å løse de vanskeligste mobbesakene. Flere kommuner har etablert team, og teamene har arbeidet med konkrete saker. Erfaringene har vært gode. Beredskapsteamet skal bemannes av kommunens egne ansatte og varsles enten av elever og foreldre eller av skolen når det er en fastlåst mobbesituasjon.

Kommunesektorens interesse- og arbeidsgiverorganisasjon (KS) og Foreldreutvalget for grunnopplæringen (FUG) har i to omganger gitt kommuner og fylkeskommuner mulighet til å delta i en skolering med mål om å etablere beredskapsteam mot mobbing.

Les mer: <http://www.fug.no/jeg-har-hoert-om-beredskapsteam-mot-mobbing-hva-er-det.5566939.html>

SÅRBARE BARN

- Barn med nedsatt funksjonsevne, lærevansker, sosiale og emosjonelle vansker
- Barn med utfordrende eller ustabile hjemmemiljøer, herunder barn i fattige eller voldelige familieforhold, barn med alvorlig, kronisk syke foreldre eller søsken og noen skilsmissebarn
- Barn med en annen kulturell, etnisk, religiøs bakgrunn eller annen seksuell orientering enn majoriteten
- Evnerike barn som ikke blir sett

Kilde: FUG

Andre grunner til at de ikke sier ifra, er at de ser at det ikke hjelper eller at det faktisk innebærer en risiko for at situasjonen blir verre.

Barn er ikke voksne. Vi må være ekstra sensitive i slike saker for å skape trygghet for eleven.

«Evnerike elever» klarer seg ikke selv

En gruppe elever vi i Norge har jobbet lite med, er elever med høyt læringspotensial. Det har vært lite fokus på temaet i Norge, og Janteloven gjør det vanskelig for foreldre å ta det opp med skolen. Et nasjonalt utvalg, Jøsendalutvalget, er i ferd med å utarbeide en rapport om temaet og skal avlegge sin rapport i september 2016. De avliver myten om at «flinke elever klarer seg selv» og sier at vi tvert imot finner mange av disse igjen i frafallsstatistikken for videregående opplæring. Disse elevene trenger spesiell oppmerksomhet og kan ses på som sårbare barn. De trenger å bli anerkjent for det de kan, uten å bli eksponert. Lærerne trenger kunnskap for å møte disse på riktig måte, slik at de ikke opplever det som en trussel at eleven kan mye om et smalt tema som kanskje de selv ikke har like mye kunnskap om. Disse elevene kan være ekstra utsatt for mobbing.

Systematisk observasjon

Det er ofte vanskelig å avdekke mobbing, men vi må vite hva vi skal være ekstra oppmerksomme på, hvem vi skal ha ekstra fokus på, og vi må ta oss tid til systematisk observasjon. Kristin er ofte sammen med de andre jentene i klassen når de spiller ball, men om noen hadde observert henne over tid, ville de ha sett at hun aldri fikk ballen og gikk lei etter en tid. Mange av de barna som har tilpasset undervisning,

NETTRESSURSER

forholder seg ofte til flere voksne ukentlig enn de andre elevene. Dette bidrar til at kontaktlæreren ofte ikke klarer å følge like godt med på disse elevene, og de sårbare blir enda mer sårbare. Det må være et system for de voksne på skolen, hvor de som har med eleven å gjøre, kan møtes og diskutere sine observasjoner.

HÅNDBTERE

I dag vet så og si alle hva mobbing er og hvilke former den kan ha. Det er likevel en lang vei å gå fra denne teoretiske kunnskapen til løsning av problematikken. Det oppleves for ofte at de ansvarlige voksne lett kan bli handlingslammet eller fanget i en ond sirkel av bortforklaringer, selvforsvar og skyldfordelinger.

Handlingsplikt

Opplæringsloven pålegger skolen handlingsplikt knyttet til mobbing. Den går ut på at alle skolens ansatte som blir kjent med at en elev blir utsatt for mobbing, skal undersøke saken og varsle ledelsen, og om nødvendig gripe inn.

I de fleste tilfeller er det foreldrene som melder fra om mobbing. Når lærerne varsler ledelsen om en mobbesituasjon, skal rektor agere ved å opplyse saken og i samarbeid med foreldrene fatte et enkeltvedtak knyttet til den enkelte saken. Dette dokumentet skal sammenfatte innkommet informasjon, skolens egne observasjoner og egnede tiltak. Om skolen ikke klarer å sette i verk tiltak som virker, må skolen involvere andre samarbeidsparter som har kompetanse på området. Dette kan for eksempel være helsesøster, PP-tjenesten, Barne- og ungdomspsykiatrien (BUP) eller kommunens Beredskapsteam mot mobbing/ambulerende team, om kommunen har det (se faktaboks).

- <http://www.udir.no/Laringsmiljo/Arbeid-mot-mobbing/>
- www.barneombudet.no
- www.ung.no
- www.reddbarna.no
- www.barnevakten.no
- www.dubestemmer.no
- www.slettmeg.no
- Beredskapsteam mot mobbing
- Partnerskap mot mobbing
- <http://www.fubhg.no/skjer-det-mobbing-i-barnehagen.4900451-179541.html>
- www.josendalutvalget.no

Målrrettede tiltak

– og inkludere involverte parter

Tiltakene må være målrettede, slik at man stopper de elevene som har definisjonsmakten fra å handle negativt. Den tause majoriteten må aktiveres, slik at de tør å handle i tråd med egne verdier. Det må skapes arenaer for hyggelige opplevelser i små grupper, hvor skolen styrer hvem som er sammen. Elevene trenger ikke å bli bestevenner, men skal lære seg å forholde seg til hverandre på en hyggelig og respektfull måte. Positive opplevelser i en mindre gruppe hjelper på dette.

Tiltakene som settes inn må omfatte enkeltindividet, den aktuelle gruppen/klassen og det må kanskje også settes inn tiltak på skolenivå. Det er også viktig at skolen og foreldrene blir enige om hvor lang tid tiltakene skal prøves ut, før de sammen med eleven evaluerer situasjonen. Det er en forutsetning at skolen har dialog med

foreldrene til de involverte elevene og betrakter dem som en del av løsningen. Om tiltakene ikke ser ut til å virke, kan foreldrene klage og be om nye tiltak.

Hvem bestemmer tiltakene?

Mia, mor til Marit, ringte FUG og lurte på om hun måtte takke enten ja eller nei til tiltakene som skolen foreslo. Skolen hadde kun foreslått ett tiltak, og det var at Mia, som opplevde å bli plaget av medelever på skolen, kunne få en ukentlig samtale med kontaktlærer eller sosiallærer. Marit ønsket ikke slike samtaler, det ville jo ikke løse noen ting. Mor var redd for at hvis hun nå godtok tilbudet, takket hun også nei til Marits rett til et trygt psykososialt miljø. I samråd med FUG tok mor kontakt med skolen igjen og ba om andre tiltak og nevnte eksempler på tiltak for klassen som vi hadde snakket om på telefonen. Skolen kom i etterkant med nye tiltak som omfattet en større del av elevgruppen, med dato for evaluering sammen med elev og foresatte.

Det er viktig og nødvendig med oppfølging av den utsatte eleven, men ukentlig

elevsamtale som eleven ikke ønsker, kan påføre den svake parten enda større belastninger. Mobbing vekker negative følelser hos den utsatte, som mest av alt ønsker å beskytte seg selv og sin verdighet. Slike samtaler vil ikke alltid avdekke elevens reelle utfordringer. Barna vet som regel hva de voksne vil høre, særlig i møte med de profesjonelle. Å bli tatt ut av timene, kan oppfattes av disse barna som enda et stigmatiserende og ekskluderende tiltak.

Vanskelige samtaler

Samtaler med de involverte i mobbesaker er ofte følelsesladete, ubehagelige og skumle. Det gjelder spesielt i møter hvor foreldrene til de involverte deltar. Det er ikke uvanlig at det oppstår negativ stemning mellom partene. Dette danner et sårbart grunnlag for håndtering av mobbing. Det er ikke alltid enkelt å fastslå en elevs rolle i en mobbesituasjon, om eleven er leder eller medløper. Foreldre generelt vil kunne gå i forsvarsposisjon for å beskytte sine barn og sin egen verdighet. Denne fasen er så kritisk at den krever en varsom, men dog tydelig

samtaleleder. Her kan skolens kommunikasjonskompetanse virkelig bli satt på prøve. FUG anbefaler at foreldrene til de involverte ikke møtes uten skolens representant til stede. Foreldrene bør imidlertid forstå hvilken oppførsel hos barnet som trenger å korrigeres, til barnas beste.

FØLGE OPP

Når skolen har satt i verk tiltak, og tiltakene ser ut til å fungere, må ikke skolen lene seg tilbake og være fornøyd. Tiltakene virker fordi vi jobber aktivt med utfordringene. Om vi ikke aktivt følger opp det gode arbeidet, er det lett for de involverte barna å gå tilbake til gammelt handlingsmønster. Oppfølging av tiltak blir derfor en like viktig del av prosessen som det å forebygge. Skolens ansatte må ikke glemme saken og gjerne legge inn flere oppfølgingssamtaler med de involverte i kalenderen sin allerede ved første møte. ■

Referanser

1. Eriksen, I. M., Lyng, S. T. (2015): *Skolers arbeid med elevenes psykososiale miljø – Gode strategier, harde nøtter og blinde flekker*. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, NOVA Rapport 14/2015, Høgskolen i Oslo og Akershus.
2. Nordenbo, S. E., Larsen, M. S., Tiftikçi, N., Wendt, R. E. & Østergaard, S. (2008): *Lærerkompetanser og elevers læring i barnehage og skole* – Et systematisk review utført for Kunnskapsdepartementet, Oslo, Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag og Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning. Oversettelse til norsk ved K. Sivesind, ILS, Universitetet i Oslo.
3. Kloosterman P.H., Kelley, E.A., Parker, J.D.A., Craig, W.M. (2014): *Executive functioning as a predictor of peer-victimization in adolescents with and without Autism Spectrum Disorder*. Artikkel i Research in Autism Spectrum Disorders 8.

MOBBING I BARNEHAGEN

Forekommer det mobbing i barnehagen? Hvordan ser mobbing mellom små barn ut? Hva kan barnehagen og foreldrene gjøre? Dette er spørsmål som diskuteres i heftet «Mobbing i barnehagen», utgitt av Foreldreutvalget for barnehager (FUB) i 2012.

FUB og FUG har hatt et samarbeidsprosjekt med Kristiansand kommune, UIA og Sørlandet sykehus som viser at det foregår mobbing i barnehagen. Forskningsrapporten fra studien i Kristiansand viser bl.a. at minst ett til to barn systematisk blir utestengt fra lek i hver barnehage og at hver fjerde voksen ikke tar dette på alvor. Forskningsrapporten «Hele barnet – hele løpet, mobbing i barnehagen» (2015) og heftet «Mobbing i barnehagen» kan lastes ned fra www.fubhg.no

Regjeringens nye tiltak mot mobbing

Ingen skal la være å gripe inn

I april la kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen frem sin tiltakspakke mot mobbing i skolen. – Ingen skal kunne snu seg vekk, si at de ikke visste eller la være å gripe inn, sier kunnskapsministeren.

Tekst: Gerd Vidje
Foto: Hans Kristian Thorbjørnsen

Røe Isaksen vil ikke detaljstyre hva hver enkelt skole skal gjøre. Det viktige er at ansatte vet hvilke tiltak som virker og hvordan de skal gjennomføres, sier han til Statpedmagasinet. – Derfor satser regjeringen på å styrke kompetansen til de voksne i skolen, barnehagen og kommunene.

De sårbare barna er utsatt

Statped er opptatt av de sårbare barna og vet at sårbare barn er mer utsatt for mobbing enn andre. – Hvordan vil du styrke kompetansen i skolen for at de sårbare barna skal få en bedre skolehverdag? Og hvilken rolle kan PP-tjenesten og Statped ha i dette arbeidet?

– Lærerne og andre ansatte i skolen skal få mer kunnskap om hvordan mobbing kan avdekkes. Det handler for eksempel om å se hvordan elevene oppfører seg mot hverandre, ha gode samtaler og stille de riktige spørsmålene. Det finnes allerede

verktøy for å avdekke skjult mobbing som lærere kan ta i bruk. Læringsmiljøsenderet har en viktig rolle i å utvikle og spre effektive antimobbeverktøy.

Kunnskapsministeren peker på at det allerede finnes et eget program om utdanningsforskning der forskere kan søke om midler til å finne ut om problematikken rundt barn med nedsatt funksjonsevne. – Jeg håper flere vil bruke denne muligheten, sier han.

Barn ønsker flere synlige voksne

Artiklene i dette temanummeret om mobbing viser klart at mer kompetanse om mobbe-problematikk vil kunne forebygge mobbing. Likevel handler det om noe mer, nemlig ressurser. Det mener de unge vi har snakket med (se side 26–29). Noen sier at flere voksne som ser og hører og som er tilgjengelige i skoletiden, hadde gjort at mobbingen ikke hadde fått grobunn. Hva er din mening om dette? Vil du gå inn for

flere ressurser til skolen? Helsesøster som er tilgjengelig, miljøarbeider, skolepsykolog?

– Lærerne kan ikke greie dette alene, flerfaglig kompetanse i skolehverdagen må til, blant annet fra skolehelse-tjenesten. Det er en av grunnene til at regjeringen har styrket skolehelse-tjenesten med til sammen 760 millioner kroner de siste par årene, sier Røe Isaksen. Han mener at hvis flere yrkesgrupper bistår hverandre og samarbeider på en god måte, vil de elevene som trenger det, få mer treff-sikker hjelp, og lærerne kan bruke mer tid på nettopp å være lærere. – Det er viktig at ALLE voksne i skolen har et ansvar for å fange opp mobbing, slik at skolene kan sette i verk de nødvendige tiltakene for å stoppe den, understreker kunnskapsministeren. ■

REGJERINGENS NYE TILTAK MOT MOBBING

- En klar aktivitetsplikt for alle som jobber i skolen for å avdekke og håndtere mobbing. Det er krav om at det skal handles raskt.
- Elevene kan klage direkte til Fylkesmannen istedenfor skolen. Utdanningsdirektoratet blir klageorgan over Fylkesmannen. Barneombudet styrkes for å passe på at klager blir fulgt godt nok opp.
- Det stilles krav til Fylkesmannen om raskt å ta stilling til saken og følge opp til problemet er løst. Fylkesmannen får mulighet til å ilegge skoleeiere dagsbøter dersom vedtak og pålegg ikke følges opp.
- Det innføres en plikt til å informere elever og foreldre om rettighetene deres.
- Vi vil styrke kompetansen i antimobbearbeidet hos alle som jobber i kommune, skole og barnehage.
- Skoler med høye mobbetall skal få hjelp først, og størst ressurser settes inn på disse skolene.
- Vi vil lage en ny portal med veiledning for barn foreldre og en ny telefon- og chattetjeneste for barn og unge som strever i mobbesaker og trenger voksne å snakke med.

A portrait of a young man with light brown hair, looking directly at the camera with a slight smile. He is wearing a black leather jacket over a grey hoodie and a bright blue polo shirt. The background shows a red brick building and trees under a cloudy sky.

– Jeg har lagt mobbingen og
mobberne bak meg. Tenker ikke
på dem lenger, men forteller
gjærne! sier Thomas Findal
Andersen.

I februar arrangerte Statped sin årlige brukerkonferanse med mobbing som tema. I samarbeid med Voksne for barn fortalte mange ungdommer om sine erfaringer. Thomas Findal Andersen og Mirnesa Balagic var blant dem.

To unge forteller om mobbing

Tekst: Gerd Vidje

Foto: Gerd Vidje og Line Lyngstadaas / Norges Blindforbund

Thomas Findal Andersen, 18 år, går det siste året på videregående ved Briskeby kompetansesenter utenfor Drammen. Han er én av tre brødre som er født på samme dag. Thomas og broren Andreas er hørselshemmet.

– Andreas og jeg ble mobbet fra første skoledag. Vi ble slått og sparket og kalt stygge ting fordi vi er hørselshemmet. Preben hadde det litt lettere, han ble bare mobbet fordi han er broren vår.

– Vi gikk fem år på barneskolen før vi fortalte noen om mobbingen. Foreldrene våre trodde at alt var bra. Etter at foreldrene våre tok mobbingen opp med skolen, ble det bare verre, og tiden fra femte til slutten av åttende var egentlig helt grusomt. Vi fikk høre at vi drev med sladder. Mobberne våre, en gjeng på fire–fem gutter, slo til på skoleveien og i friminutter når det ikke var noen voksne der. Andreas og jeg var alltid nervøse og urolige for hva som kunne komme til å skje og hadde vår taktikk med å gjemme oss eller løpe vekk. Vi ble sett på som avskum, burde ikke leve opp, burde vært død. I sjette klasse prøvde jeg å ta livet mitt, men Andreas reddet meg i siste øyeblikk. Jeg orket bare ikke mer. Hadde det ikke vært for Andreas, hadde jeg ikke sittet her nå. Vi har hatt hverandre, styrket hverandre så godt vi har kunnet hele veien. Vi har vært to mot mobberne og mantra vårt

var «vær sterk». Å begynne med håndball ble et fristed, og vi følte oss trygge der.

Hva var årsaken til at mobbingen opphørte?

– Mot slutten av åttende klasse fortalte jeg om mobbingen på Facebook og fikk masse positiv respons. Plutselig skjønnte jeg at jeg hadde venner. Etter det tok jeg initiativ til å holde foredrag om mobbingen i klassen – og mobbingen sluttet brått. Resten av tiden på ungdomsskolen gikk veldig greit. Det ble en fin tid.

Hvorfor ventet du og Andreas så lenge med å si ifra?

– Vi var redde for at det skulle bli mer mobbing og vi ville ikke bekymre familien vår. Vi tenkte det var best å holde mobbingen for oss selv. I dag angrer jeg på at vi ikke sa ifra før. Mitt råd til andre er: Ikke gi opp, si ifra med en gang. Får du ikke respons, så si ifra igjen og igjen til skolen tar grep! Vær sterk, finn en metode som holder deg oppe, vær blid og positiv. Engasjer deg i idrett, søk støtte i familien din.

– Rådet mitt til lærere er: Spør om hvorfor barn er lei seg, kommer for sent eller sliter på en eller annen måte. Vær observant og lær deg til å «lese» elevene. Her på Briskeby kompetansesenter er alle like, vi er døve, og alle har en felles fortid – alle og jeg understreker alle, har opplevd å bli mobbet.

Mirnesa Balagic, 24 år, organisasjonssekretær i Unge Venstre, født blind, kom til Norge som flyktning fra Bosnia tre år gammel. Hun bodde i Skjåk i Gudbrandsdalen til hun var 16 år.

– Synshemningen min er ikke den største utfordringen i livet mitt, sier hun ganske kjapt, mobbingen har vært mye større. Mitt første minne som treåring fra barnehagen var at noen hang meg ut av vinduet. Men mobbingen begynte ikke før i femte klasse på barneskolen. Inntil da hadde jeg mange venner, det var alltid noen ved siden av meg og rundt meg. Jeg tror det var en bagatell som gjorde at mobbingen begynte, det er litt uklart egentlig. Jeg ble utestengt fra fellesskapet, jeg ble plutselig alene – og det varte helt til andre klasse på videregående. Da flyttet hele familien fra Skjåk.

Hvordan artet mobbingen seg og hva gjorde den med deg?

– Jeg ble stengt inne i rom for eksempel, kalt blind hore og sånne ting. Det var mest psykisk mobbing. Jeg er ganske stor, og det gjorde at jeg ble mindre utsatt for mobbing enn jeg ville ha blitt ellers. I flere år fungerte jeg på et lavmål på skolen og gledet meg til helgene hvor jeg fikk være i fred. Jeg var ensom og ble en lesehest. Det gledet meg å lese om andres verden som var så ulik min.

– Mobbingen gjorde at jeg strevde med selvbildet. Jeg brukte masse energi på å psyke meg opp og si til meg selv at «du er bedre enn du tror». Vendepunktet kom da jeg oppsøkte blindemiljøet. Styrken hentet jeg fra venner jeg fikk og har der. Jeg begynte å engasjere meg i frivillig arbeid og i politikk, og har fått mange venner.

Du sa ikke ifra til noen?

– Jeg sa ikke ifra om mobbingen til foreldrene mine, men da jeg sa ifra til skolen, gjorde de ingenting med det. Problemstillingen ble ignorert. Skjåk er et lite sted, og du møter de samme menneskene overalt. Jeg flyttet fra en skole med 100 elever til en skole med 1500. Blant så mange finner du alltid noen du liker å henge med.

Hva kunne ha hjulpet deg, da du opplevde mobbingen?

– At jeg hadde hatt noen å gå til, å snakke med – helsesøster, miljøarbeider, skolepsykolog. En som var tilgjengelig gjennom hele skoledagen, ikke bare to timer hver mandag. En som jeg bare kunne banke på døra til, når behovet meldte seg.

Hva synes du om tiltakene fra regjeringen som ble lagt frem i slutten av april?

– Tiltakene er nødvendige. Statistikken viser jo at mobbing ikke avtar, snarere tvert imot. Jeg synes det er skremmende og trist at vi som samfunn må lovfeste og ty til straff for noe som burde være så opplagt å gjøre noe med. Det står ingenting om hva skolen konkret skal gjøre, det er en svakhet.

– Jeg tror det er klokt å informere om mobbing og snakke om det. Det bidrar til å forebygge at det skjer. Det er bra å handle raskt, men for å handle raskt, må du vite hva du skal gjøre. Skolene trenger veiledning. Her kan PP-tjenesten og Statped bidra. Jeg har ingen tro på at det å håndtere mobbing skal bli en del av lærerutdanningen. Du kan ikke lese deg til kunnskap om dette, det bør heller være en obligatorisk etterutdanning når læreren er i jobb. Problematikken rundt mobbing er så sammensatt at den må ta utgangspunkt i praksis. Det finnes ingen fasit. ■

– Regjeringens forslag
om chattetjenesten har
jeg veldig sans for! sier
Mirnesa Balagic.

Lære for livet

Lære for livet er et hefte med tekster fra barn og unge om hva som er viktig for å ha det bra på skolen. I kortversjon er det: «Det er viktig

med et godt skolemiljø! Det betyr at elevene trives, har det fint rundt seg. Det er viktig med gode forhold mellom lærer og elev og at man har gode venner. Det er også viktig med noen som lytter, forstår og bryr seg, for eksempel helsesøster. Hun kan gi gode råd, er som en potet som vet litt om alt. Helsesøster må ha tid nok».

Tekstene i heftet er hentet fra samlinger Voksne for Barn har hatt med elever, hvor det har vært arbeidet i grupper med ulike spørsmål knyttet til skolemiljø.

Kapittel 1 handler om skolemiljø og trivsel på skolen, opplæringsloven, de voksnes

rolle og om å lære. Kapittel 2 tar opp når det er vanskelig å være på skolen, om utenforskap og inkludering. Hva kan være til hjelp og gode råd. Kapittel 3 handler om vennskap og medelever. Om drømmeskolen – et tiltak for å jobbe systematisk med skolemiljøet.

Heftet koster 20 kroner og kan bestilles fra vfb.no

Kort om voksne for barn

Barn i Norge trenger voksne. Voksne for barn er en ideell medlemsorganisasjon som i over 50 år har jobbet for god psykisk helse og trygge oppvekstvilkår for alle barn. Vi ser, lytter til og lærer av barn, og gir oss ikke før de blir tatt på alvor. Slik bygger vi styrke og robusthet hos barna. Vi bidrar til å formidle barns erfaringer og meninger til myndigheter og fagmiljøer. Les mer om oss på www.vfb.no

SPOT-konferanse

La deg inspirere og få mer kunnskap om bruk av teknologi

Vil du vite mer om hvordan PodCast kan brukes som støtte for dyslektikere? Er du nysgjerrig på hvordan smarttelefoner eller dataspill kan brukes i opplæringen av elever som har konsentrasjonsvansker? Trenger du kanskje tips om hvordan du skal velge riktig app til elevene dine? Et rikholdig program for Statpeds teknologikonferanse er nå klart.

SPOT 2016 arrangeres fra mandag

31. oktober til tirsdag 1. november på Thon Hotel Arena på Lillestrøm. Vi byr på over 30 foredrag i en veksling mellom plenum, seminarer og praktiske workshops.

Foreleserne kommer fra inn- og utland, blant annet:

- Professor Kyle Higgins og Randy Boone fra University of Nevada, Las Vegas, om nye spesialpedagogiske muligheter med mobile enheter.
- Yngve Lindvig, FoU Direktør i Conexus, om digital læring i fremtidens samfunn med fokus på adaptiv læring. Hvilke konsekvenser kan dette få for elever med læringsutfordringer som dysleksi? spør han.
- Markus Bergenord, førskolepedagog fra Sverige gir tips og råd om hvordan vi kan bruke teknologi i arbeidet med tidlig innsats i barnehagen.
- Jesper Homann, spesialpedagog, fra Danmark, om hvordan du kan ta i bruk enkle verktøy og utnytte teknologien i kommunikasjon mellom skole/barnehage og hjemmet.

- Aleksander Helmersberg, pappa til Milla med Down Syndrom og gründer viser kommunikasjonsløsningen sin, Milla Says.

- Richard Hirstwood, gründer fra England, om teknologi til sansestimulering.
- Gina Jevne Bakken, dyslektiker og teknologibruker drar oss inn i sin verden og forteller om hvordan teknologi ble magi i livet hennes.

30 utstillere viser og demonstrerer produkter og verktøy og holder utstillerseminarer.

Inspirere og gi oversikt

– nyttig og anvendelig

SPOT 2016 skal inspirere, gi oversikt, øke kompetansen og mulighet for å dele erfaringer. Konferansen har fokus på spesialpedagogikk og teknologi som er nyttig og anvendelig.

SPOT 2016 henvender seg særlig til personer som bruker eller er interessert i bruk av teknologi i opplæringen. Lærere, barnehagelærere, ansatte i PP-tjenesten, skoleledere, fagpersoner ved universiteter, høyskoler og i helsesektoren samt foreldre – alle er velkomne.

SPOT 2016

Statpeds konferanse om
spesialpedagogikk
og teknologi

På www.statped.no/spot2016 finner du komplett program, påmeldingsskjema og mer om SPOT 2016.

Atferden er mobberens språk

– Det som kalles å mobbe, er bare vonde følelser. Ingen vil egentlig være slemme, ikke mobberen heller. De voksne må gå bak mobbingen og spørre hvorfor. Jeg har aldri møtt en mobber som har det bra.

Tekst: Gerd Vidje
Foto: Morten Brun

Det er Harald (21 år), en av SkoleProffene i Forandringsfabrikken, som snakker. Han bygger på samtaler fra 3000 elever som har deltatt i prosjektet om Morgendagens skole, hvor blant annet mobbing var tema.

– Atferden er et resultat av følelsene, et varselssignal om at noe i livet til mobberen er riv, ruskende galt. Atferden er smerten til barnet som kommer til uttrykk. Et rop om hjelp, men ofte skjer det ingenting før mobberen blir et problem for andre, sier Harald.

Han har klare meninger om hva som bør gjøres.

– Mobberen må stoppes med kjærlighet, ikke med straff. Gå heller inn i klasse-miljøet, bruk tid, snakk sammen og del historier – det må til for å skape trygge klassemiljøer. I dag er det utbredt å møte

mobberen med straff og belønning, fra skolen, fra foreldre eller barnevernet. Er du snill gutt nå, får du ti fotballkort, er du slem, får du ikke være med på klassetur.

– Det er en utfordring når mobbing kan gå på livet løs?

– Det er selvfølgelig ikke greit. Skolen må ta vare på den som blir mobbet, men husk at mobberen også er et barn, redd, usikker og utrygg, ofte med en tung og vond sekk å bære på. Mobberen ser at de han mobber, blir lei seg, men forstår ikke rekkevidden. Det må du være voksen for å forstå. Derfor er løsningen å gå inn i mobberens verden og kartlegge livssituasjonen og behovene hans ved å tilby samtaler og aktiviteter som gir gode opplevelser og mestring – lag trygge rammer. Mobberen

FAKTA

trenger bekreftelse og kjærlighet. Sats på samarbeid med ham og spill på samme lag.

Blant proffene i Forandringsfabrikken er det flere som har vært mobbere. Mange av dem har også blitt mobbet. De har bak seg en skoletid hvor de ble stemplet som dumme og tapere, fulle av nederlag og forakt. Med selvfølelse lik null.

– I miljøet her opplever ungdom respekt og likeverd. Vi opplever anerkjennelse for den vi er. Sakte, men sikkert kaster du av deg selvforakten og styrker selvfølelsen. Ungdom finner vendepunktet i forskjellige miljøer. Det vi håper og jobber for, er at barn får hjelp med smerten, det som ligger bak

Forandringsfabrikken er en stiftelse som i hovedsak drives av inntekter til prosjekter fra det private og offentlige. Forandringsfabrikken presenterer kunnskap og erfaringer fra barn og unge, gjennom foredrag, rådgivning og kurs. Forandringsfabrikken inviterer barn og unge som er i hjelpesystemene i dag med som «proffer» fordi de har viktig kunnskap om hvordan hjelpesystemer og skole fungerer og kan gi råd til dem som styrer landet.

atferden, tidlig – og selvsagt gode oppvekst-vilkår som ikke skaper smerte og grobunn for mobbing. ■

Morgendagens skole

3000 barn og ungdom fra 40 skoler over hele landet har erfaringer og råd som gir verdifull kunnskap om hvordan det er å være elev i norsk skole i dag. Hva gir lyst til å lære? Hvordan må læreren

være for at du kan lære best mulig? Og hvordan er en skole som samarbeider godt med barn og unge? Dette er kunnskapsutvikling nedenfra.

Bestilles ved å sende e-post til: post@forandringsfabrikken.no.

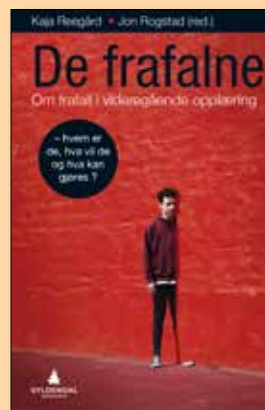
Faktura sendes i etterkant.

Husk å oppgi leveringsadresse.

Utgitt på Forandringsfabrikkens forlag 2015.

Pris: 1. stk. kr. 60, 5 stk. kr. 250, 10 stk. kr. 400, 25 stk. kr. 750

De frafalne. Om frafall i videregående opplæring

Hvem er de, hva vil de og hva kan gjøres? Det er nettopp dette boka handler om.

Frafall i videregående skole er blant vår tids store bekymringer. Hva kan vi lære om vi snakker med de frafalne i

stedet for å snakke om frafallet? Opplever de unge selv å ha mistet fotfeste, og i tilfellet hvorfor? I denne boka presenteres ny forskning med mål om å nyansere forståelsen av frafall. Felles for de unge er at de mener å ha kompetanse på eget liv og et ønske om å realisere egne drømmer. Forfattere: Kaja Reegård og Jon Rogstad (red.)

Gyldendal akademisk, 2016

Pris: 349 kroner

– Min jobb som ombud er å være faglig pådriver, motivere til endring, dra frem gode eksempler og vise at det nytter å bekjempe mobbing.

Mobbeombudet i Buskerud **Skal gjøre andre gode**

– Jobben min er å gjøre skolen god til å håndtere mobbesakene selv, det handler ikke om å løse sakene for dem. Det er kommunen som har ansvaret og eier mobbeproblematikken, sier Bodil Jenssen Houg, mobbeombud i Buskerud.

Tekst og foto: Gerd Vidje

KLOKE GREP

- Skolere PP-rådgiverne
- Tett samarbeid mellom hjem og skole
- God ledelse hos skoleeier, i skolen, i klassen.
- At rektor har tilgang på juridisk kompetanse. Opplæringsloven har 450 paragrafer som skal følges for å ivareta elevenes rettigheter.

MOBBEOMBUDETS STIKKORD

- Kompetanse
- Ledelse
- Relasjonsbygging
- Samarbeid
- Mot

Buskerud fylke. Og merk deg at bistanden fra meg er gratis!

Bidrar på flere nivåer

For å hjelpe så mange barn som mulig arbeider mobbeombudet på fire nivåer: elev-, skole-, system- og samfunnsnivå. Elevnivå består i å veilede elever og foreldre i saker som meldes til ombudet. Skolenivå kan være veiledning av skole/ledelse/skoleiere i de samme sakene, men handler også om forebyggende arbeid. Systemarbeid er å bidra til å spre kunnskap slik at skolen og hjelpeapparatet har den kompetansen som trengs for at barn skal få sine rettigheter oppfylt på en god måte. Samfunnsengasjementet handler om media og foredragsvirksomhet, for eksempel å bidra til profesjonsheving på universiteter og høyskoler.

– For å hjelpe flest mulig er det nødvendig å jobbe på alle de fire nivåene. Det er et stort behov for veiledning på elevnivå, samtidig er det på systemnivå vi kan forebygge og komme mobbingen i forkjøpet, seier Bodil.

Bodil ble det første mobbeombudet i landet i 2012. Stillingen startet som en forsøksordning, enstemmig vedtatt i fylkestinget.

– Kall det gjerne et politisk påfunn, sier hun.

– Bak lå et stort politisk engasjement for å ta fatt på mobbeproblematikken. Ingen hadde nok klart for seg hva ombudsrollen skulle romme, så jeg har hatt stor frihet til å utvikle innholdet selv. Ballasten min som tidligere lærer og skoleleder har vært en stor fordel, forteller hun.

I dag er mobbeombud i Buskerud en permanent ordning organisert under folkehelse- og utdanningsavdelingen i fylket.

– Det betyr at jeg er ombud for alle barn og elever fra barnehage til voksenopplæring i

Trenger kunnskap

Bodils metode er å ikke være konfronterende. Hun velger samarbeidslinjen og erfarer at det er den som fører frem.

– Det finnes mye god vilje til å bekjempe mobbing der ute, men god vilje er ikke nok. For å komme mobbing til livs kreves det mot til å handle, systematisk arbeid på alle ledernivåene i fylke, i kommuner, blant rektorer og lærere. Uprofesjonell atferd hos ledere skaper avmakt og oppgitthet hos dem som blir mobbet og kan få katastrofale konsekvenser.

– Kunnskap er punkt nummer én for å lykkes i mobbearbeidet. Det gjelder i det forebyggende arbeidet, så vel som det å

avdekke mobbing, håndtere mobbing og følge opp. Mer kunnskap om dette gagnar alle barn, særlig de som har nedsatt funksjonsevne og er sårbare. Nettopp fordi vi vet at denne gruppen er utsatt for mobbing og utestenging mer enn andre.

Ifølge Bodil er det ikke uvanlig å sette i gang tiltak uten å tenke seg om, uten undersøkelser på forhånd og handle ut fra følelser i stedet for kunnskap. Det er ikke snakk om vond vilje, men at rektor mangler tid og ressurser. Kanskje tenker rektor at det gikk jo så bra sist – uten at saken er blitt fulgt opp i ettertid og tiltaket er evaluert. For det ble det aldri tid til.

Løfte PP-tjenesten

I Djupedalsutvalgets innstilling er det planlagt en skolebasert kompetanseutvikling på nasjonalt nivå fra høsten 2017. Det hadde ikke mobbeombudet og fylkesmannen tid til å vente på. – Vi ser at skolene i Buskerud mangler hjelp når det oppstår vanskelige saker. Derfor satte vi allerede i fjor i gang tiltak for å heve kompetansen hos lokale PP-rådgivere. Tre rådgivere ble valgt fra hvert kontor, 54 i alt, og alle har deltatt på fire to-dagers samlinger, fått mye kunnskap og knyttet nettverk på tvers av kommuner og skoleslag, forteller Bodil.

Kompetansehevingen er også gjenstand for forskning. Høyskolen i Buskerud og Vestfold undersøker hvordan kompetansehevingen påvirker PP-rådgivernes arbeidshverdag. – Vi håper at den har effekt, at praksis i klasserommene har endret seg til det bedre. Vi venter spent på rapporten som kommer før sommeren. Én ting er sikkert, mobbing henger nesten alltid sammen med et dårlig læringsmiljø og en ledelse uten autoritet. Å påpeke dette og forvente endring, krever åpenhet og mot, stort mot! ■

Statpedkonferansen – fokus på spesialpedagogikk

I mars ble Statpedkonferansen arrangert for første gang. Konferansen var fulltegnet, med over 300 deltakere og flere på venteliste. – Det viser at det er et stort behov for en slik konferanse, sier direktør Tone Mørk.

– Vi ser at det er et behov for en spesialpedagogisk konferanse hvor spesialpedagoger og forskere kan møtes og utveksle kunnskap. Statped er en viktig bidragsyter og pådriver på det spesialpedagogiske feltet i Norge, og vi er opptatt av å spre kunnskapen. Statpedkonferansen er en viktig arena til dette, og den skal arrangeres hvert år fremover. Det er veldig gledelig med en så stor interesse for å delta, sier Tone Mørk.

Tidlig innsats på dagsorden

Tidlig innsats var det overordnede temaet på Statpedkonferansen i år og ble belyst fra flere forskjellige ståsteder med både interne og eksterne bidragsytere.

– Tidlig innsats kan hindre skjevutvikling, forebygge sosiale vansker, lærevansker og andre problemer som kan føre til frafall i skolen og hindre innpass i arbeidslivet, sier Tone Mørk.

Materiale tilgjengelig på nett

Fikk du ikke meg deg konferansen i mars er det fortsatt mulig å laste ned noen av forelesningene og lysbildepresentasjonene på Statpeds nettside:

www.statped.no/statpedkonferansen

Målet med konferansen er å synliggjøre kompetanse og praksis på det spesialpedagogiske fagområdet og presentere nyere forskning fra fagfeltet. Konferansen føyer seg inn i rekken som en av de fire nasjonale konferansene som Statped årlig arrangerer.

Neste års Statpedkonferanse arrangeres 21. og 22. mars 2017.

Blir sterkere på bøllekurs i Statped

Barna trener på å stå frem som de er. De leker og spiller teater med temaer som er alvorlige for dem – spalten, utseendet og talen. Dette er bøllekurs i Statpeds regi hvor målet er å styrke selvfølelsen.

Tekst: Gerd Vidje

Foto: Randi Kjerstad og Morten Brun

– Emma Johannessen (bildet), psykologspesialist i Statped i leppe-kjeve-ganespalteamet i Sørøst, drar litt på ordet bølge. – Vi kalte det bøllekurs tidligere, nå sier vi barnegruppe, men innholdet er det samme, sier hun.

To ganger i året samler Statped en del ti- til tolvåringer med leppe-kjeve-ganespalte, i korthet kalt spalte. Gjennom to dager jobber barna med å utforske temaet relatert til å ha en spalte.

– Hos de fleste er spalten synlig, men vi har også med barn som er hørbart annerledes. Disse barna er valgt ut ved tiårskontrollen som alle barn med spalte møter til. Noen trenger å bearbeide annerledesheten sin. Samtidig får de noen verktøy til å møte omverdenen med.

Møter barna der de er

Johannessen og spalteteamet i Statped møter barna der de er. Første dagen tegner barna en tidslinje over livet sitt, gode ting og skumle ting som har hendt dem. Den bruker teamet videre i samtalen med barna, både individuelt og i gruppe.

– Mange får oppmerksomhet på det å være annerledes. Noen synes det er vanskelig å svare, når andre barn spør hva spalten er, hvorfor de er snakker ut av nesa eller andre ting ved spalten. Noen føler seg utilpass av å bli spurt, andre føler at de ikke vet nok til å svare, sier hun.

Gjennom lek og teater øver barna på å møte nysgjerrighet og skille mellom naturlig og godhjertet nysgjerrighet og det å få utspekulerte spørsmål og slemme kommentarer. – Det handler om å håndtere vonde tanker, styrke selvfølelsen og lære å håndtere utfordrende sosialt samspill på forskjellige måter. Barna lærer noen øvelser i meditasjon og enkle strategier som å

ignorere spørsmål, gjøre noe morsomt ut av det eller være slem tilbake. Vi legger også vekt på at barna i gruppa skal bli litt kjent og lære av hverandres erfaringer, forteller Johannessen.

Under oppholdet er det også en sekvens med foreldre. – De fleste foreldre er redde for hva som vil skje i tenåringstiden, hvis utseendet kommer sterkere i fokus. Vi gir foreldrene noen redskaper de kan bruke for å styrke selvfølelsen til barna sine – selv om forskningen ikke viser at disse barna har det vanskeligere enn andre barn. ■

FAKTA

Barn med leppe-kjeve-ganespalte og familiene deres får oppfølging fra fødselen av spesialiserte tverrfaglige team som finnes i Oslo og Bergen. Teamene består av logopeder, plastikkirurger, kjeveortopeder, psykologer og øre-nese-halslege. I Norge blir det født om lag 120 barn i året med en form for spalte.

Sjanseløs mot mobbing uten kompetente voksne

Dagens tiltak mot mobbing baserer seg i stor grad på at barn forteller om det. Da er det svært uheldig at mange barn ikke forteller til voksne at de blir mobbet. Forskning viser at faglig svake barn i mindre grad enn andre forteller om mobbing. Disse barna har ofte sosiale vansker og liten tro på at voksne vil tro på dem. Et kompetent blikk på hva som skjer blant barna og kunnskap, spesielt om sårbare barn, er helt vesentlig både for å forebygge og avdekke mobbing.

Tekst: Elise Øksendal

Foto: Esolla og Machine Headz

Mobbing kan påvirke barns psykiske helse med konsekvenser langt inn i voksen alder. Det kan handle om evnen til å danne sosiale relasjoner, fullføre utdanning, planlegge økonomi og danne gode jobbreasjoner. Forskning viser at mobbing kan medføre like alvorlige konsekvenser som å bli fysisk eller seksuelt misbrukt som barn (Copeland, mfl., 2013). Et av de viktigste tiltakene for å avdekke mobbing er at barn forteller voksne om de krenkelsene de opplever. Samtidig viser forskning at 40 prosent av barn og unge ikke forteller voksne om mobbing som de utsettes for (Wolke, mfl., 2015). Denne artikkelen er ment å fremme økt bevissthet og kunnskap om denne problematikken samt forslag til alternative tiltak.

Hva vet vi i dag om hvorfor barn ikke forteller? En kvalitativ intervjuundersøkelse av barn i ungdomsskolen som Ellen W. deLara (2012) har utført, gir oss noen svar:

Skam

Det er vanlig å oppleve skam når du blir utsatt for krenkelser eller overgrep. I tillegg kan det være vanskelig for barn å forstå hvorfor akkurat jeg blir utestengt eller utsatt for krenkelser. Dette kan forsterke skamfølelsen for barn og unge (Yoon mfl., 2010). Videre kan mange være redde for å bli sett ned på og oppleve ytterligere ydmykelse ved å fortelle om krenkelsene. En elev sier: «Jeg var veldig flau og ville ikke fortelle alle detaljer i hva de andre hadde sagt, de sa

så mange stygge ting som jeg ikke ville si høyt».

Hjelpeløshet

Flere barn forteller at det ikke hjelper å si ifra. Tilliten til voksne svekkes betraktelig når barn forteller om krenkelser og opplever at mobbingen blir bagatellisert eller at voksne setter inn tiltak som ikke virker. Dette gjelder også når medelever blir krenket eller ute-stengt, hvor voksne ikke handler eller handler uhensiktsmessig.

En ny norm

Mange sier at de har blitt vant til å bli utsatt for krenkelser. Denne opplevelsen uttrykkes ved utsagn som: «Det har alltid vært sånn, jeg har blitt vant med at de sier stygge ting. De gjør det med mange andre også.» Dette kan føre til at barnet selv bagatelliserer opplevelsen og ikke forteller om de negative hendelsene til voksne.

Overreaksjon fra voksne

Mange barn er redde for at voksne skal overreagere og at voksnes reaksjoner gjør

situasjonen verre. En elev forteller: «Jeg var veldig flau over hva de andre sa til meg og visste at hvis jeg sa det til mine foreldre, så ville de lage masse bråk, og jeg ville føle meg verre ...»

Ta vare på seg selv

Nesten tre fjerdedeler av elevene i undersøkelsen forteller at de opplever en forventning om å kunne ta vare på seg selv og

dermed håndtere mobbing og trakassering på egen hånd.

Informantene i disse intervjuene er ungdommer. Ønsket om å være selvstendig og å håndtere negative opplevelser på egen hånd, er derfor naturlig. For denne aldersgruppa er det derfor spesielt viktig å presisere at mobbing ikke er noe du skal håndtere selv. Forskning viser at mange foreldre gir råd om å ignorere krenkelsene eller å ta igjen (Sawyer mfl., 2011). Dette kan bidra til barnets opplevelse av å måtte ta tak i dette selv eller en opplevelse av å bli bagatellisert og oversett når de forteller om mobbingen.

“ Vi kan ikke stoppe mobbing uten at elevene har tro på de tiltakene som settes i gang og tro på de voksnes gjennomføringsevne.

Usikkerhet om hva mobbing er

Flere elever som hadde vært utsatt for negative hendelser var usikre på om det de opplevde faktisk var mobbing. En elev spurte: «Er det nok at han bare er slem?» Mobbebegrepet er laget av voksne, og det

inneholder premisser og forutsetninger for at en opplevelse skal karakteriseres som mobbing. Det kan være en distanse mellom barns opplevelser og etablerte begreper som voksne bruker. Intervjuer med barn i barnehagen viser at barn ikke nødvendigvis forbinder mobbing med å bli utestengt i lek. For dem handler mobbing om å si stygge ord og erting. Samtidig uttrykker barn i barnehagen at det å bli utestengt i lek er en vond opplevelse (Lund, mfl., 2015). Derfor er det viktig at voksne lytter, anerkjenner og agerer på barns opplevelser – selv om disse opplevelsene ikke stemmer med begreper og kategoriseringer av hendelser som mobbing og krenkelser.

Voksne som bryr seg, kan se når noe er galt

Flere barn forteller om situasjoner hvor det burde være tydelig for voksne at de ikke hadde det bra, men hvor voksne likevel ikke reagerte. De uttrykte samtidig en tro på at voksne som bryr seg kan se om barn ikke trives. Når voksne ikke reagerer eller ikke er nysgjerrige på barnas trivsel, lek og konflikter, er det ikke gitt at barn selv tar initiativ til å fortelle hvis noe er galt. Voksne må vise interesse og årvåkenhet for å fremme tillit. Det er vesentlig at voksne tar barnas perspektiv i mobbesaker og at barn blir lyttet til og forstått når tiltak for eleven skal utarbeides.

Dette er spesielt viktig for sårbare barn som kan ha vansker med å fortelle hva de opplever. Disse barna trenger voksenhjelp til å tolke og forstå situasjoner som oppstår.

Voksne må lytte og skape tillit

Tiltak mot mobbing i dag er i for stor grad basert på at barn selv skal ta kontakt med voksne for å fortelle om mobbing. Voksne må være klar over hva barn risikerer ved å fortelle. Voksnes evne til å lytte til elevenes

opplevelser og skape tillit til barna har ikke stort nok fokus i anti-mobbeprogrammene som finnes i dag (deLara, 2012). Vi kan ikke stoppe mobbing uten at elevene har tro på de tiltakene som settes i gang og tro på de voksnes gjennomføringsevne.

Faye Mishna (2003) finner at effekten av anti-mobbeprogrammer varierer ut fra barnas alder. Hun finner blant annet at anti-mobbeprogrammer har en bedre effekt i småskolen enn på mellomtrinnet og ungdomstrinnet. Dette funnet kan forklares med undersøkelser som viser at frykt for å skille seg ut og behov for å høre til, øker med alderen. Samtidig viser forskning at andelen elever som rapporterer mobbing i skolen synker med økende alder (Naylor mfl., 2011; Wendelborg, 2015).

Vi må jobbe mer for å bryte denne «kulturen for stillhet» som utvikles etter hvert som elever blir eldre (Mishna, 2003). For sårbare barn er en «kultur for stillhet» ekstra belastende. Forskning viser at faglig svake barn i mindre grad enn andre forteller voksne om mobbing, fordi de ofte har sosiale vansker, svak sosial kompetanse og dermed har minst tro på at voksne vil tro på dem (de Lara, 2012).

Utvikling av det kompetente blikket

Observasjoner i barnehagen viser at det særlig er barn med svake ferdigheter i lek og kommunikasjon som blir utestengt og utsatt for krenkelser. Det forteller oss at det kan være vanskelig for voksne å få øye på systematikken i utestengelsene og krenkelsene som noen barn utsettes for. Bevissthet om hva personalet skal se etter og kunnskap om sårbare barn er vesentlig for å drive forebyggende virksomhet og for å avdekke mobbing tidlig (Lund mfl., 2015).

Sårbare barn trenger voksne som er tett på dem og har blick for utestenging og

ekskludering. For å kunne iaktta barn i sosiale sammenhenger og se om barnet er inkludert i samhandling og lek trengs det kompetanse og ferdigheter i observasjon. Barn med spesielle behov kan ha kognitive, sosiale eller språkproblemer som kan gjøre det vanskelig å fortelle. Samtidig er mange av disse barna avhengig av voksne for å få hjelp til å tolke sosiale situasjoner og konflikter som oppstår. Voksne trenger å samarbeide om hvordan de kan observere tidlige tegn på negativ atferd, hindre konflikter og avdekke mobbing og ekskludering. Dette er viktig for å ivareta barnet i læringsmiljøet og fremme gode relasjoner til jevnaldrende.

Videre er det viktig at voksne tar en aktiv rolle når det gjelder å legge til rette for lek og samspill for sårbare barn. Dette kan gjøres ved at den voksne velger en aktivitet som barnet kjenner og mestrer, velger medspillere og hvor lenge aktiviteten skal foregå. Fra praksis ser vi at mange elever kan få hjelp til å bygge relasjoner på denne måten. Pedagoger kan også bruke sosiometri som et verktøy for å få et inntrykk av elevens relasjoner og sosiale nettverk og eventuelt se muligheter for utdyping av dette nettverket. (<http://www.udir.no/Laringsmiljo/Bedre-laringsmiljo/Elevrelasjoner/Fagtekster/Sosiometri/>)

Barn som både mobber og blir utsatt for mobbing

Vi vet at elever som både mobber og blir mobbet, er spesielt sårbare for å utvikle tilleggsvansker senere i livet. Blant typisk utviklete barn er forekomsten av barn og unge som både mobber andre og blir mobbet lav. Rundt 10–20 prosent av barn som opplever mobbing, utsetter også andre for mobbing (Solberg & Olweus, 2003). Samtidig viser flere undersøkelser at mange barn

som både mobber og blir mobbet, oftere har oppmerksomhetsvansker og sosiale vansker (Blake, mfl., 2012). I tillegg viser forskning at disse barna opplever mindre støtte fra lærerne sine, føler seg mer mindre trygge på skolen og er mer redde enn elever som kun mobber andre eller blir mobbet. Det er derfor viktig at voksne er spesielt oppmerksomme på denne elevgruppen (Berkowitz & Benbenishty, 2012).

Voksne må være bevisst hvilken forståelse og holdning de møter barn med og hvordan de tolker deres atferd. Helt ned i barnehagealder blir noen barn møtt med holdninger om at det til en viss grad er naturlig at de blir ekskludert i leken (Lund, mfl., 2015). Våre holdninger preger igjen handling. Fra praksis ser vi at mange pedagoger kun setter inn tiltak for å adressere selve utageringen uten at de samtidig undersøker årsaker i miljøet til hvorfor eleven utagerer. Det er viktig å stille seg undrende til hvorfor barn utagerer eller trekker seg tilbake, selv om dette kan være en del av barnets diagnosebilde og funksjonsprofil.

Thomas Nordahl (2010) mener vi må passe oss for å bruke ensidige årsaksforklaringer for å forstå barns atferd. Dette er spesielt viktig å være klar over for barn med spesielle behov, hvor det er lett å forklare atferd med diagnose og funksjonsprofil uten at vi samtidig undersøker omgivelsene som barnet ferdes i. Dette kan føre til at mobbing og krenkelser ikke blir oppdaget og vedvarer for disse barna. ■

Elise Øksendal
er seniorrådgiver
i Statped.
(Foto: Morten Brun)

REFERANSER

- Berkowitz, R. & Benbenishty, R. (2012). *Perceptions of teachers' support, safety, and absence from school because of fear among victims, bullies, and bully-victims*. American Journal of Orthopsychiatry. 82 (1): p. 67–74.
- Blake, J.J., et al. (2012). *National prevalence rates of bully victimization among students with disabilities in the United States*. School Psychology Quarterly. 27 (4): p. pp.
- Copeland, W. E., et al. (2013). *Adult psychiatric outcomes of bullying and being bullied by peers in childhood and adolescence*. JAMA Psychiatry. 70 (4): p. pp.
- deLara, E. W. (2012). *Why Adolescents Don't Disclose Incidents of Bullying and Harassment*. Journal of School Violence, 11(4), 288–305. doi: 10.1080/15388220.2012.705931
- Lund, I., Godtfredsen, M., Helgeland, A., Nome, D. Ø., Kovac, B. V. & Cameron, D. L., (2015) *Hele barnet, hele løpet: Mobbing i barnehagen*. Rapport utgitt ved Universitetet i Agder, FUB, FUG, Abup og Kristiansand kommune.
- Mishna, F. (2003). *Learning Disabilities and bullying: Double Jeopardy*. Journal of Learning Disabilities 36, 336–347. Doi: 10.1177/00222194030360045501
- Nordahl, T. (2010). *Eleven som aktør: Fokus på elevens læring og handlinger i skolen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Solberg, M. E. & Olweus, D. (2003). *Prevalence estimation of school bullying with the Olweus Bully/Victim Questionnaire*. Aggressive Behavior. 29(3): p. pp.
- Wendelborg, C. (2015). *Mobbing, krenkelser og arbeidsro i skolen*. Analyse av elevundersøkelsen skoleåret 2014/2015. NTNU: Trondheim.
- Wolke, D., Baumann, N., Strauss, V., Johnson, S., & Marlow, N. (2015). doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.jpeds.2015.02.055>, *Bullying of Preterm Children and Emotional Problems at School Age: Cross-Culturally Invariant Effects*. The Journal of Pediatrics (0).
- Yoon, E., Funk, R. S. & Kropf, N. P. (2010). *Sexual harassment experience and their psychological correlates among a diverse sample of college women*. Affilia, 25, 8–18, doi: 10.1177/0886109909354979

Suksessfulle, inkluderende praksiser i skole – en veileder til pedagogisk personale og foreldre

Sosial inkludering av synshemmede elever i barne- og ungdomsskolen

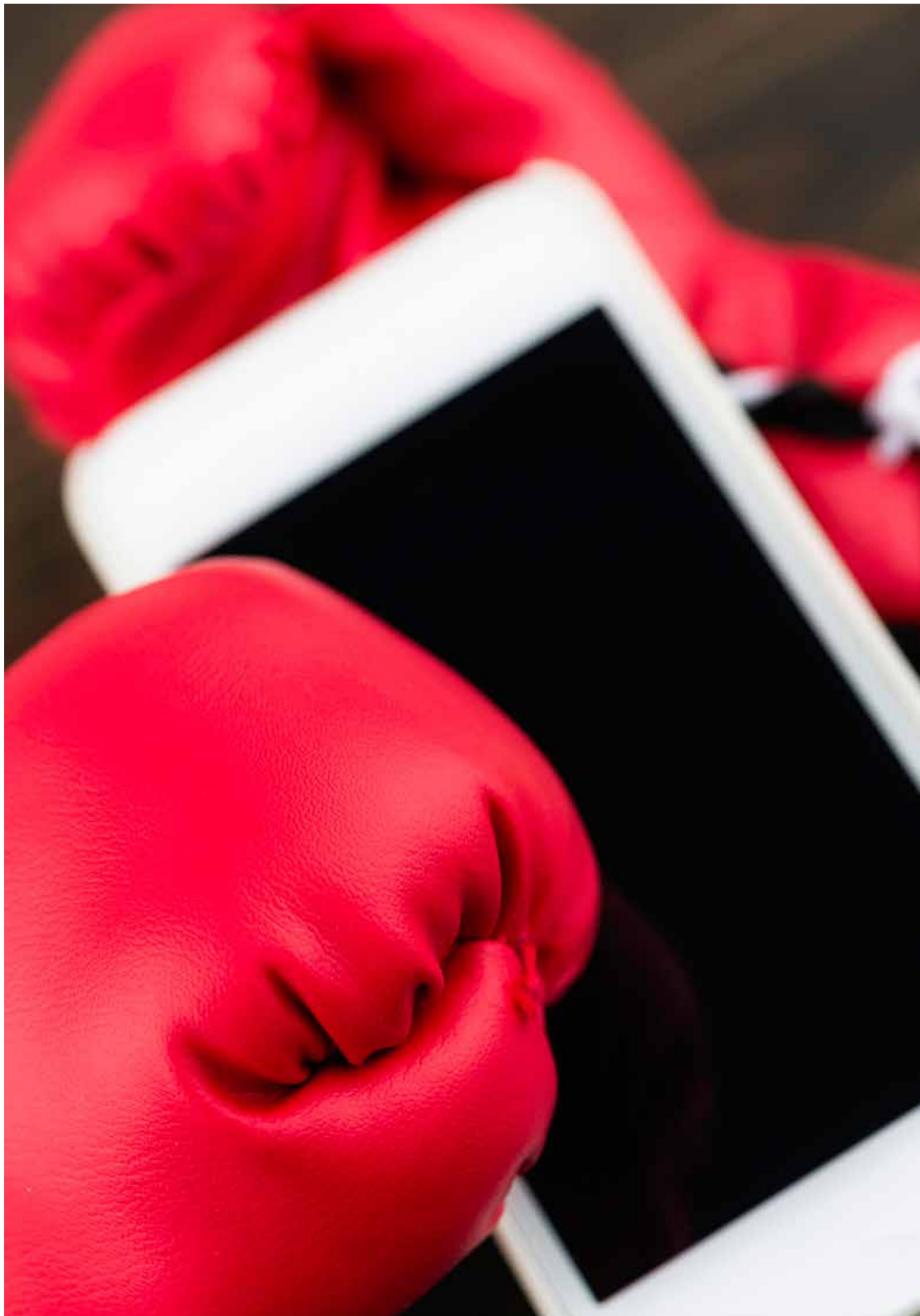
Veilederen er ment som hjelp til skoler som skal ta imot synshemmede elever og til foreldre med synshemmede barn og unge.

Norges Blindforbund ønsker å bidra til at synshemmede elever opplever å være en del av det sosiale fellesskapet og at rammene rundt skolegangen blir forutsigbare og trygge. Veilederen kan være et viktig hjelpemiddel for å forebygge mobbing.

Innholdet i veilederen er basert på informasjon fra erfarne rådgivere i Statped og medlemmer av både Norges Blindforbund og Norges Blindforbunds Ungdom. Veilederen er rettet inn mot skolen. Sosial inkludering i barnehage omtales ikke direkte. Mange av refleksjonene, ideene og rådene som presenteres, vil imidlertid også gjelde i barnehagen.

Synshemmede barn er like forskjellige som alle andre. Nettopp derfor må selvfølgelig skolehverdagen formes og utvikles med henblikk på hver enkelt elev.

Veilederen som er utviklet med støtte fra Utdanningsdirektoratet, kan lastes ned på www.blindeforbundet.no

Når mobbingen blir digital

Norge toppe listen over barn som blir mobbet i Europa. Hele 31 prosent oppgir å bli mobbet, og mobbing på nett er økende. Barn med spesielle behov kan se ut til å være spesielt utsatt.

Tekst: Sveinung Wiig Andersen, Statped
Foto: Catherine Lane

Det handler om å sende sårende eller stygge meldinger, legge ut ufordelaktige bilder eller filmer, lage falske profiler, hat-grupper, faceraping eller digital utestengelse. Digital mobbing har mange ansikter. Elisabeth Staksrud, forsker ved Universitetet i Oslo, er en av landets fremste eksperter på digital mobbing. Hun sier at det spesielle med digital mobbing, er at man aldri slipper unna.

– Mobbing på nettet forsvinner ikke, når du går hjem fra skolen. Den som mobbes får ingen frirom, men blir eksponert for mobberen døgnet rundt. Mens man tidligere møtte mobbeofferet ansikt til ansikt, møter man dem i anonymt i alle digitale former.

Elisabeth Staksrud foreleser om digital mobbing på «Den nasjonale nettverkskonferansen for PPT» 21.–22. september. Se statped.no.

Mer synlig

– men mindre synlig for voksne

Og nettopp dette at den digitale mobberen lettere kan være anonym, gjør at digital mobbing er vanskeligere å få tak på enn ordinær mobbing. – Paradokset er at den digitale mobbingen er mer synlig enn vanlig mobbing, men likevel ofte mindre synlig for foreldre, lærere og andre voksne, sier Staksrud. Den digitale mobbingen er også mer ekstrem i den forstand at man våger å si mer på nettet. I det digitale rommet er liksom alt lov. Digitale verktøy er blitt allemannseie, og terskelen for å la seg friste til å mobbe er lavere og dermed blir flere rammet. Mange får også tilgang til å se hvem som er mobbeofferet. Dette kan føre til at flere kan føle seg fristet til å «henge seg på».

Digital ekskludering

Det er likevel en klar sammenheng mellom ordinær mobbing og digital mobbing. Digital mobbing starter ofte på skolen. De som mobbes ansikt til ansikt på skolen, er også mer utsatt for digital mobbing. Samtidig er det en trend at digital isolering er blitt en ny form for sosial ekskludering. Når noen ikke får delta i de digitale rommene, oppleves det som sosialt ekskluderende.

Staksrud påpeker at de som sliter «i virkeligheten» med hjem, skole og venner, også er de som er mest utsatt for digital mobbing. De som har liten erfaring med Internett, som for eksempel ikke har tilgang til nettet hjemme, er de som er mest utsatt.

Barn med spesielle behov utsatt

Forskning og undersøkelser (1,2,3) viser at barn med spesielle behov kan være ekstra utsatt for digital mobbing. Generelt viser forskning at denne elevgruppen både er mer

sårbar og har mindre å møte mobbing med. Vi vet også at viktige beskyttere for alle barn når det gjelder mobbing, er venner og et godt sosialt nettverk, opplevelse av tilhørighet i miljøet og gode relasjoner til voksne. Mange barn med spesielle behov har større utfordringer med å få venner.

Staksrud påpeker at barn med psykiske vanskeligheter som ensomhet, depresjon og atferdsproblemer har en tendens til å bli passive.

– Disse barna håper at problemet vil gå over av seg selv, men klarer ikke å gjøre noe konkret for å hjelpe seg selv eller be om hjelp fra andre. Fordi dette er psykiske vanskeligheter som også kan komme som følge av å bli utsatt for mobbing, er det derfor svært viktig at voksne, foreldre, lærere og andre tar et konkret, særlig og eksplisitt ansvar for å lære disse barna hva de kan gjøre, sier Staksrud.

80 prosent av barn med utviklingshemning opplever mobbing

En kartlegging foretatt av britiske «Equality and human Rights Commission» fra 2010 (4), viser for eksempel at åtte av ti elever med utviklingshemning oppgir å ha blitt mobbet i skoletiden. Over 80 prosent av barn med moderat eller alvorlig stamming rapporterte det samme.

I en artikkel av psykologspesialist Oddbjørn Hove (5), viser han til forskning på psykisk lidelse hos personer med utviklingshemning. Denne forteller at de som har blitt utsatt for mobbing, har fire ganger så stor risiko for depresjon sammenlignet med dem som ikke har vært utsatt for dette. Personer som i utgangspunktet opplever ensomhet og har en negativ sosial selvoppfatning, har større risiko for å utvikle depresjon enn de som ikke har disse

FAKTA OM DIGITAL MOBBING

- Digital mobbing og digital trakassering er når noen hetser, trakasserer, latterliggjør eller ydmyker noen gjennom kommentarer, bilder eller film i digitale rom.
- Digitale plattformer har skapt en ny mobbearena. Mobbingen kan spre seg svært raskt og få stort omfang.
- Digital mobbing kan også være bruk av faktiske eller manipulerede tekstmeldinger, bilder, video eller lydfiler.
- Digital mobbing kan foregå åpent eller gjennom falske profiler eller identitets-tyveri og formidles direkte til den det gjelder eller til andre.
- Digital mobbing kan også være at personer isoleres eller utestenges fra arenaer som chatterom og digitale sosiale møterom eller blir systematisk unntatt fra venneforespørsler eller «likes».
- Digitale krenkelser, ofte kalt «netthets», kan inngå som en del av et mobbeforløp.
- Krenkelser, som grov hets eller sjikane, er ofte knyttet til politisk tilhørighet, oppfatninger, religion, seksualitet, etnisitet eller landsbakgrunn og er svært vanlig blant barn og unge.
- Det er lett for digitale mobbere å være anonyme.
- Offeret, som ikke vet hvem som plager, er i en særlig maktesløs situasjon.
- Å slippe å se offerets reaksjoner kan gjøre at flere er med og at mobbe-handlingen blir alvorligere enn hvis du så offeret ansikt-til-ansikt.

(Kilde: «Rapport 2016:3 Digital mobbing» Folkehelseinstituttet)

APP FOR Å HINDRE MOBBING

Appen «Stopp mobbing i skolen» skal bidra til å hindre mobbing. Ved å laste den ned kan barn og foreldre ved et tastetrykk få praktiske råd og informasjon om hvordan du kan stanse mobbingen i skolen.

Appen beskriver hva mobbing er, hva norsk lov sier om mobbing og inneholder råd om nettvett og mobbing på nettet samt lenker til mer informasjon og hjelpetelefoner. Den viser hvordan du kan klage på mobbing og tilbyr utfylte klager til skoler og fylkesmenn tilsendt på e-post.

Det er Stavanger Aftenblad som står bak gratis-appen som er utviklet i samarbeid med Barneombudet, Nasjonalt senter for læringsmiljø og atferdsforskning, Redd Barna, Fylkesmannen i Rogaland, Medie-tilsynet med flere. Den er tilgjengelig både i App Store og Google Play.

Professor Sigrun Karin Ertesvåg ved Nasjonalt senter for læringsmiljø og atferdsforskning, mener appen er et nyttig verktøy for både elever og foreldre. – Skoler og kommuner som arbeider systematisk, målrettet og samstemt over tid, er de som lykkes i arbeidet mot mobbing. En app alene kan selvsagt ikke løse utfordringene i arbeidet mot mobbing, men appen er et viktig supplement som gjør tilgangen til informasjon og hjelp enkel, sier Ertesvåg.

psykologiske vanskene. Mobbing kan være en ytre bekreftelse på at personens negative egenopplevelse er «riktig», sier Hove.

En annen undersøkelse fra 2014 (2) viser at barn i vanskeligstilte familier oftere eksponeres for digitale medier og oftere er alene når de er på nettet. Sosialt vanskeligstilte barn er i faresonen i dobbel forstand. På den ene siden lider de av foreldrenes sosiostrukturelle problemer og på den andre siden bruker de media meget intensivt.

En undersøkelse fra 2011 (6) viser at over 40 prosent av foreldre til barn som har ulike psykiske utfordringer, sier de er svært bekymret for deres barns sikkerhet på nettet. Disse barna har likevel ikke større risiko enn gjennomsnittet, men 12 prosent har hatt ubehagelige erfaringer på nett og er mer utsatt for konsekvensene av dette. ■

REFERANSER

1. Naylor, P., Dawson, J., Emerson, E. & Tantam, D. (2011): *Prevalence of Bullying in Secondary School by SEN type: Analyses of Combined NPD and LSYPE Data Files*. End of Reward Report to ESRC. ESRC: Swindon.
2. Paus-Hasebrink, I., Sinner, P. & Prochazka, F. (2014): *Children's online experiences in socially disadvantaged families*.
3. Shriver & Timothy mfl. (2011): *Walk A Mile In Their Shoes. Bullying and the Child with Special Needs*. A Report and Guide from AbilityPath.org.
4. Tippet, N., Houlston, C. & Smith, P. K. (2010): *Prevention and response to identity-based bullying among local authorities in England, Scotland and Wales*. Equality and Human Rights Commission 2010.
5. <http://naku.no/node/887>
6. Livingstone, S., Görzig, A. & Ólafsson, K. (2011): *Disadvantaged children and online risk*.

Foto: Morten Brun

Les mer

Slettmeg.no er en råd- og veiledningstjeneste for dem som føler seg krenket på nett. På slettmeg.no kan du få hjelp til å få slettet digital informasjon om deg på nett. Slettmeg.no kan ikke foreta sletting eller kreve at noe skal slettes fra nett, men kan hjelpe deg å komme i kontakt med dem som har lagt ut opplysningene, eventuelt tjenesten hvor opplysningene ligger. De kan også bistå med teknisk hjelp og gi råd om hvordan en best bør gå frem for å få fjernet opplysningene. Du kan kontakte slettmeg.no på epost hjelp@slettmeg.no eller ringe på telefon 911 29 392.

Korspåhalsen.no er et sted der barn og unge under 18 år kan ringe, maile eller chatte og ta opp det de er opptatt av. På korspåhalsen.no får du snakke med en voksen du kan stole på og som ikke kan se hvem du er. Om du har lyst til å snakke med en voksen, kan du gjøre det på mange måter. Du kan kontakte korspåhalsen.no enten via mail, chat eller forum. På mail og forum må du være innlogget, det trenger du ikke med chatten. Chatten er åpen mandag til fredag fra kl. 14–22. Du kan også ringe på telefon 800 333 21 som er åpen mandag-fredag kl. 14–22. Det er gratis å ringe, og ingen kan ikke se nummeret ditt.

Snakkommobbing.no er en chattetjeneste fra Blå Kors. Her kan du stille spørsmål om mobbing eller snakke med fagfolk om du har blitt mobbet. Tjenesten er åpent fra kl. 16–21 søndag til torsdag. **Ung.no** fra Bufdir inneholder informasjon om mobbing, blant annet om skolens ansvar om du blir mobbet og hva du kan gjøre som en venn. Her kan du også lese historier fra noen som har opplevd mobbing og sende inn spørsmål via en spørsmål- og svartjeneste.

Bruk hue er Norges største skoleturné mot nettmobbing. Siden 2009 har Bruk Hue-turneen besøkt 700 skoler og snakket med 200 000 barn og 40 000 foreldre om digital mobbing og nettvett. Fra høsten 2015 vil Bruk Hue tilby et eget foredrag for mellomtrinnet (6. og 7. trinn). Bruk Hue er utarbeidet av Telenor, Røde Kors ved Kors på halsen, Barnevakten og Medietilsynet. Målet er å forebygge nettmobbing ved å engasjere og bevisstgjøre barn, unge og voksne om nettvett.

Mobbing er vondt bygger på kampanjen «Bruk Hue» og er et nettsted med informasjon om mobbing som også er tilgjengelig på norsk tegnspråk. Statped har oversatt nettstedets historier, sanger og tips til tegnspråk. Dette er nå å finne på «mobbing er vondt». Her er det også tre kortfilmer om mobbing på tegnspråk samt en liste med noen av tegnene som brukes i historiene og filmene.

Digital mobbing

Tips til voksne

Foto: Highwaystarz-Photography

1 Snakk med barna dine! Spør: «Hvordan har du det på nettet i dag?»

2 Det er barnets egen opplevelse som bestemmer hva som er mobbing. Hvis et barn opplever at det ofte blir plaget, er denne opplevelsen riktig.

3 Ta alle situasjoner og meldinger om mobbing alvorlig.

4 Skap forståelse hos barn og ungdom om at du som voksen er en relevant ressurs og at det å be om hjelp

vil bli oppfattet som positivt.

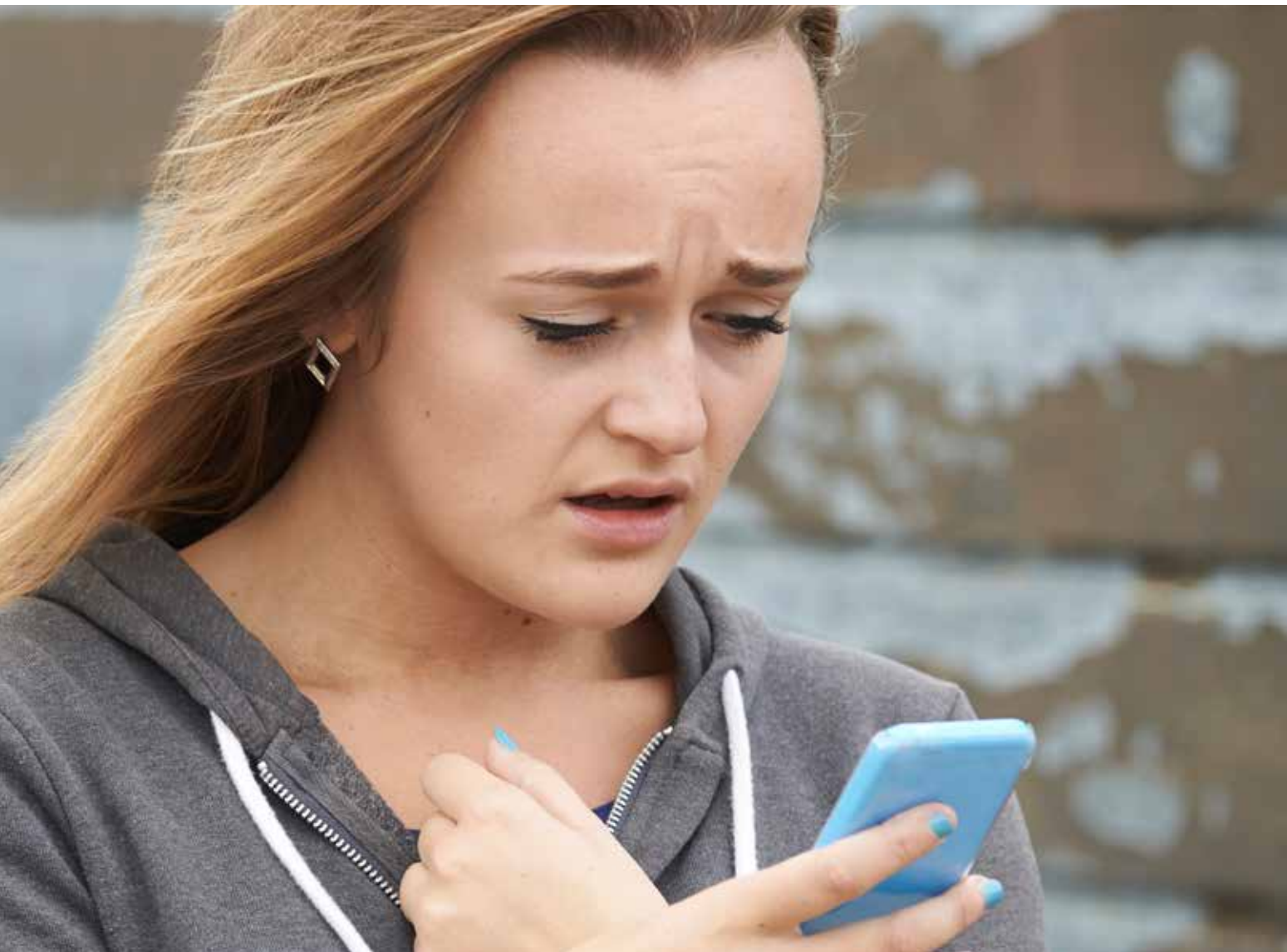
5 Erkjenn og vær forberedt på at digital mobbing kan være svært ille og at det kan være av en art som gjør det ekstra vanskelig, for ikke å si umulig, å fortelle det til en voksen.

6 Erkjenn at det er ingen vinnere – og at de som mobber også må få hjelp.

7 Fortell barn og unge at de må dokumentere og lagre materiale når de blir utsatt for mobbing og trakassering via internett og mobiltelefon.

8 Kunnskap om digital mobbing handler både om kunnskap om hva det er og hvordan det skjer – men også kunnskap om når det skjer og med hvem – og hvordan vi skal forhindre at det skjer og hvordan vi skal hjelpe dem som har opplevd det.

9 Vi bør i særlig grad være oppmerksomme på dem som mobber andre ansikt til ansikt, ikke bare for at de ikke skal også mobbe andre via nettet, men også fordi de i står i særlig fare for å bli mobbet av andre på nettet.

10 Som et ledd i utviklingen av håndteringskompetansen hos barna er det viktig at man har et opplegg i skolen og hjemme hvor man jevnlig repeterer og minner om både forventninger til hvordan man skal oppføre seg mot andre på internett og hva man kan gjøre om noen oppfører seg dårlig mot deg.

11 Det er det å bli tilsendt sårende og ekle meldinger på internett som er det største digitale mobbe-problemet om vi tar selve mobbemetoden som ut-

gangspunkt. Dette er det mulig å gjøre noe med, både når det gjelder de som sender slike meldinger – og når det gjelder de som mottar dem.

12 Lær barna om konflikt-håndtering og enkle grep som å bli enige om «ikke å være venner mer på Facebook». Da vil de kunne komme seg unna situasjoner, mens den ennå er på konfliktnivå og før det blir «mobbing».

13 Tren barna i mulige digitale mobbescenarier og

hvordan de skal reagere på dette. Skap en mental portefølje av konstruktive handlingsalternativer.

14 Lær barn hvordan de kan bruke proaktive håndteringsstrategier på nettet (som å slette meldinger, blokkere folk som plager dem og å be om hjelp), da dette har en positiv effekt og er med på å hindre skade.

(Utvalg fra «Digital mobbing», Staksrud 2013)

Forebygging av mobbing

Et samarbeid på tvers av kommunegrenser

Fem kommuner i Vest-Agder står bak planen *Jeg trives*, en plan for trivsel og inkludering i barnehagen for å forebygge mobbing og krenkende atferd.

Tekst: Mette B. Cyvin og Julie K. Nilsen

Foto: Susan Chiang

Planarbeidet bygger på metoden kapasitetsbygging (1) som handler om systematisk kompetanseutvikling av fagpersoner i barnehagene. Barnehager og skoler trenger erfaringsdeling på tvers av kommunegrenser, distrikter og regioner for å lykkes med helhetlig utviklingsarbeid i oppvekstsektoren. Suksess oppnås først når utviklingsarbeidet er forankret i barnehage-, skole-, distrikts- og regjeringsstrategier samt at disse henger sammen.

Forebyggende arbeid gjennom trivsel

Jeg trives fokuserer på forebyggende arbeid ved å skape trivsel, mestring og et godt miljø for både voksne og barn. Trivsel og inkludering av alle barn gir dårlige vekst-

vilkår for mobbing, krenkelser og ute-stengelse. Samtidig legger planen vekt på observante voksne som kan oppdage tegn til mobbing tidlig. Mye forskning er gjort på mobbing i skolen, langt mindre i barnehagen. Forskningsprosjektet fra Agder «Hele barnet, hele løpet; Mobbing i barnehagen» (2) viser at mobbing og krenkelser kan starte tidlig i et barns liv, og at de voksnes rolle er viktig for å ivareta alle barns behov for en trygg hverdag.

En autoritativ voksenrolle

En autoritativ voksenrolle trekkes frem som trivselsfremmende i *Jeg trives*. Denne type voksenrolle, en varm og grensesettende voksen, er beskrevet av Ertesvåg og

SAMARBEID PÅ TVERS OG PÅ LANGS AV KOMMUNEGRENSER

En arbeidsgruppe med bred sammensetning har laget planen *Jeg trives*.

Pedagogiske ledere i barnehagene, oppvekst- og kultursjef i Lindesnes kommune, Lena Wilhelmsen, Line H. Hjellup fra Kompetansesenter Sør og Mette B. Cyvin fra Statped har samarbeidet om prosjektet siden høsten 2015. Resultatet, *Jeg trives*, er nå presentert for alle ansatte i barnehagene i de fem kommunene.

Kompetansesenter Sør betjener kommunene, Audnedal, Marnardal, Lindesnes, Hægebostad og Åseral med blant annet pedagogisk-psykologisk tjeneste og kompetanse- og systemutvikling for barnehagene og skolene. Tidlig innsats, tilpasset opplæring og systemisk arbeid er definert som hovedsatsingsområder for senteret. Forskningsbasert kunnskap og nærhet til kompetanse- og forskningsmiljøer er en viktig del av Kompetansesenter Sørs strategi for kvalitetssikring av oppvekstsektorens utviklingsarbeid i regionen.

Roland (3). En autoritativ voksenrolle kan forebygge negativ atferd og forsterke positiv atferd, noe som er sentralt for å skape et læringsmiljø med trivsel og gode vekstvilkår for alle barn. Teori, ønsker og praksis er som alle vet, ikke alltid sammenfallende. Tidspress, mange å forholde seg til, gamle inngrodde vaner og mønstre kan være begrensende. Å omsette teoretiske modeller og ideer i praksis, kan være utfordrende.

Kapasitetsbygging er ifølge Stoll mfl. (4) helt avgjørende for å fremme barns trivsel og utvikling. Med kapasitet tenker forfatterne på de ansattes ferdigheter, kunnskaper, holdninger og verdier, motivasjon for læring og utvikling, organisasjonskultur og betingelser samt en støttende infrastruktur. Utviklingsarbeidet rundt planen *Jeg trives* er et godt eksempel på slik kapasitetsbygging.

Arbeidet med å sette ideene fra *Jeg trives* ut i praksis krever en systematisk implementering. Hva gjør de voksne helt konkret for å skape trivsel og et godt læringsmiljø? De voksne utfordres til å snu blikket mot seg selv og stille spørsmålet: Hva gjør jeg for å skape et trygt og godt miljø for barna?

Implementeringen er i gang

Barnehagebasert kompetanseutvikling er førende i implementeringen av *Jeg trives*. Barnehagene treffes i lærende nettverk (barnehageutviklingsnettverk) sammen med barnehageeier, eksterne kompetansemiljøer og Kompetansesenter Sør, og utvikles som en lærende organisasjon. Barnehageutviklingsnettverkene organiseres som dialogkonferanser. Det innebærer at alle barnehagene forbereder seg på relevante temaer og problemstillinger i forkant av konferansene. De får tilfang av forskningsbasert kunnskap samt refleksjon over egen praksis og erfaringsdeling på

ters av barnehagene i regionen. De lærende nettverkene legger opp til egenaktivitet i barnehagene, både i for- og etterkant av dialogkonferansene. Målet er å aktivisere og ansvarliggjøre alle i eget utviklingsarbeid og egen kompetanseheving. Forskning fra skolesektoren er tydelig på at enkeltlæreres kompetanseheving har liten effekt for elevenes læring. Det er først når skolene settes i stand til å drive kollektiv kompetanseheving at effekten på elevenes læring blir tydelig. Vi antar at dette er gyldig kunnskap også i barnehagene. Med organiseringen i nettverk vil kunnskap og kompetanse forvaltes i miljøene som deltar, slik at barnehagene utvikles som lærende organisasjoner. Dette er i tråd med intensjonene og føringene i strategien Kompetanse for fremtidens barnehage (5). Der står det blant annet:

Et kjennetegn ved en lærende organisasjon er at alle ansatte er engasjert i å skape og dele kunnskap om hvordan de best kan nå organisasjonens mål. I slike organisasjoner stimuleres de ansatte til å se ting på nye måter og kontinuerlig utforske hvordan man kan lære sammen.

Målet med utviklingsarbeidet er å utvikle barnehagens praksis og øke kvaliteten på barnehagens pedagogiske innhold og læringsmiljø. Det er viktig å fokusere på en inkluderende praksis for alle barn, også barn med nedsatt funksjonsevne og sårbare barn på andre måter. Internasjonal forskning har vist at gruppen barn med slike vansker både er mer utsatt for mobbing og krenkelser og har mindre å møte mobbing med (6). ■

REFERANSER

1. Fullan, M. (2014) *Å dra i samme retning. Et skolesystem som virker*. Oslo: Kommune-forlaget
2. Lund, I. (red.) (2015) *Hele barnet, hele løpet; Mobbing i barnehagen*. Forskningsrapport, støttet av: Foreldreutvalget for barnehager FUB, grunnopplæringen FUG, Sørlandet sykehus (A-bup), Universitetet i Agder og Kristiansand kommune.
3. Ertesvåg, S. og Roland, P. (2013) *Ledelse av endringsarbeid i barnehagen*. Oslo: Gyldendal Akademisk
4. Stoll, L., Bolam, R., McMahon, A., Wallace, M. & Thomas, S. (2006) *Professional Learning Communities: A Review of the Literature*. Journal of Educational Change, 7 (4), 221-258
5. Kunnskapsdepartementet (2013) *Kompetanse for fremtidens barnehage. Strategi for kompetanse og rekruttering 2014–2020*
6. Øksendal, E. (2015) *Behov for mer forskning om mobbing og ekskludering av barn med spesielle opplæringsbehov*. StatpedMagasinet, nr 3 – 2015. s. 48-51.

Last ned *Jeg trives* fra hjemmesidene til Kompetansesenter Sør:
www.kompetansesentersor.no/?page_id=143

Julie K. Nilsen,
leder av Kompetansesenter Sør.

Mette B. Cyvin, cand.ed og
seniorrådgiver i Statped.

Nedsett høyrsel kan påverke skuleresultatet

Elevar med høyrselshemming har dårlegare skuleresultat enn andre elevar. Dei med lett høyrselstap får truleg for lite merksemd i skulen, for dei presterer dårlegare enn elevar med moderat høyrselstap.

Tekst: Ragnhild Thomsen Thornam
Foto: Morten Brun

Nesten tre promille av norske elevar har ein konstant høyrselshemming på eitt eller to øyre. Det vil seie at tre av 1000 elevar har lett, moderat eller alvorleg høyrselstap, eller er døve. Desse elevane gjer det dårlegare på skulen enn elevar med normal høyrsel. Dette gjeld både i lesing, skriving og matematikk, viser ein rekkje studiar frå ulike land.

– Vi skal forvente mykje. Barn med høyrselshemming skal ha like gode resultat på skulen som andre barn, men i dag gjer vi ikkje alt vi kan for dei, seier Ola Hendar, forskar ved Specialpedagogiska skolmyndigheten i Sverige som nyleg disputerte ved Københavns Universitet med ei avhandling om skuleresultat og tidleg kommunikasjon.

Viktig å bruke språk tidleg

Kjønn, innvandrarsstatus og foreldras utdanningsnivå har betydning for skuleresultat.

Hos elevar med høyrselshemming blir skuleresultatene også påverka av eventuelle tilleggsvanskar og kva for ein språkstimulering barnet får tidleg i livet.

– Barn som får tilgang til språk og kommunikasjon tidleg, klarer seg betre enn andre. Det spelar inga rolle kva for eit språk dei møter, det er kommunikasjonen i seg sjølv som er viktig, seier Hendar.

Språkforskning viser at det er positivt for språkutviklinga å bli eksponert for mange språk.

Hendar meiner det er viktig at barn med høyrselshemming møter både talespråk og teiknspråk tidleg.

– Barn med høyrselshemming må få tilgang til teiknspråk og talespråk frå dei er heilt små. Så kan dei sjølv velje kva for eit språk dei vil nytte når dei blir større, meiner Hendar, og held fram. – Noreg og Sverige

– Det er mange utfordringar i å vere einaste teiknspråkbrukar. Kommunikasjon med andre som nyttar teiknspråk er viktig både for språkutviklinga, skuleresultatene og identiteten, seier Siv Hillesøy, seksjonsleiar i Statped.

Foto: Ane Raknes

Ola Hendar disputerte nylig ved Københavns Universitet med ei avhandling om skuleresultat og tidleg kommunikasjon. Tittel på avhandlingen: «When two language modalities meet: Speech and sign language, and the impact on education». Foto: Privat

skil seg frå andre europeiske land ved at vi er tidleg ute med å tilby barna teikn. Men volumet er likevel ikkje stort nok.

Ta lette høyrselstap på alvor

Skuleresultata for barn i Noreg med høyrselshemming blei kartlagt i 2012. Ola Hendar leia arbeidet, som blei utført av Skådalen kompetansesenter, i dag Statped. Kartlegginga såg på læringsresultata i lys av vedtekne kunnskapsmål. Forskinga bygger på statistikk over grunnskulepoeng for 10. trinn, standpunktkarakterar for 10. trinn i engelsk, matematikk og norsk og nasjonale prøver for 5. og 8. trinn i matematikk og lesing i norsk og engelsk. Datagrunnlaget besto også av resultat frå eit anonymt spørjeskjema fylt ut av foreldre og lærarar samt læraranes vurdering av kunnskapsutviklinga til elevane med høyrselshemming, sett i lys av måla i Kunnskapsløftet.

Eit overraskande og viktig funn er at elevar med middels høyrselstap presterer betre enn elevar med lett høyrselstap. Skilnaden mellom desse gruppene er liten på 5. trinn, men tydeleg på 8. trinn.

– Ein tenker gjerne at dei med lett høyrselstap klarer seg bra og ikkje treng ekstra støtte. Dermed får dei ikkje nok hjelp. Men elevar med lette høyrselstap treng også tilrettelegging i skulen, seier Hendar.

Seksjonsleiar Siv Hillesøy i Statped meiner det er svært viktig å ta lette høyrselstap på alvor. Dette utgjer fleirtalet av elevane med nedsett høyrsel.

– Eit lett høyrselstap kan gi store utfordringar. I mykje støy er det utfordrande å identifisere og diskriminere lydar, som jo er nøkkelen til å lære å lese og skrive. Skal du lære bokstaven p, må du kunne høyre forskjell på p og b, seier Hillesøy.

Tilrettelegging på skulen

Tilrettelegging i klasserommet kan vere til stor hjelp for elevar med nedsett høyrsel. Avhandlinga til Hendar viser at under halvparten av elevane får opplæring i lokale som har høyrselsteknisk utstyr og som er regulert for akustikk. Dette kan gjere kvardagen slitsam og krevjande.

– Når elevar brukar mykje energi på å få med seg det som blir sagt, har dei mindre overskot til å bearbeide innhaldet slik at dei lærer, seier Hillesøy. – Støy kan gjere det vanskeleg å oppfatte munnlege ytringar. Skulen må difor jobbe aktivt med å identifisere og redusere all støy som kan forringe lydbiletet for eleven. Slike støykjelder kan vere alt frå ventilasjonsanlegg som susar til stolar som skrapar på golvet. Ofte veit eleven best kva som forstyrrar og bør bli tatt med på råd, seier hun.

– Læraren må sørgje for ro og struktur i klassen og ikkje gi beskjedar i situasjonar med støy, som til dømes når elevane tar bøker opp av og ned i sekken. Vidare må ein planleggje og legge til rette slik at det finnest tilgjengelege grupperom om ein skal ha diskusjon i ei lita gruppe, seier Hillesøy og held fram: – Tekniske hjelpemiddel som lydutmattingsanlegg eller elevmikrofon er også til hjelp for mange. Bruk av slikt utstyr må vere ein naturleg del av aktivitetane i klasserommet. Mange elevar vil ikkje ha merksemd mot høyrselsvansken sin. Då er det uheldig om læraren spør eleven om det er naudsynt å bruke mikrofon, meiner Hillesøy.

Kompetanse

Forskinga peiker på at lærarane har avgrensa erfaring i å undervise elevar med høyrselsvanskar. Tal frå 2012 viste at 44 prosent av kontaktlærarane hadde under

to års erfaring i å lære opp elevar med høyrselshemming. Berre 20 prosent hadde spesialpedagogisk vidareutdanning.

– Det er utruleg viktig at dei som underviser elevar med nedsett høyrsel skaffar seg kompetanse både om eleven sine utfordringar og korleis skulen kan møte dei. Dei kan til dømes få rettleiing og kurs frå Statped eller andre fagfolk med høyrselsfagleg

kompetanse, seier Hillesøy. Ho meiner lærarar og skuleleiarar må ta ansvar for å skape eit inkluderande miljø der alle deltar.

– Viss høva er godt tilrettelagt, kan elevar med nedsett høyrsel ha like gode skuleresultat som andre. Det er ingen grunn til å ha lågare forventningar til elevar med høyrselshemming enn til andre barn, meiner Hillesøy. ■

Kunnskapsoversikt over forskningsfunn om læring hos barn og unge med **synshemming**

Forskning viser at synshemmede barn og unge strever mer enn andre barn i barnehage og skole. Det viser NTNU Samfunnsforskning som har gått gjennom mange publikasjoner fra de siste 15 årene om synsnedsettelse i barnehage og skole. En av konklusjonene som går igjen er at tilrettelegging for barn og elever med synshemming er nødvendig for å sikre fullt utbytte av læring og det sosiale livet i barnehagen og på skolen. Voksnes rolle og holdning har stor betydning, og her er støttelærer og assistenter viktige.

Det er også viktig at eleven har oversikt over skoleområdet. Synshemmede elever kan trenge mer tid enn sine klassevenner. Nok tid er kritisk, ikke minst for elever som både bruker visuell skrift og punktskrift. Videre er det en utfordring å kunne legge til rette for at synshemmede elever kan ha nytte av undervisning som bruker visuelle læremidler, for eksempel pedagogisk programvare i ulike fag.

Forfattere: Oliv Klingenberg, Anna M. Kittelsaa, Anne Hildrum Holkesvik, Sigrid Elise Wik og Patrick Kermit. NTNU2015

www.udir.no/Tilstand/Forskning/Rapporter/NTNU/laring-hos-barn-og-unge-med-synshemming/

Kunnskapsoversikt over forskningsfunn om læring hos barn og unge med **hørselshemming**

Forskning viser at mange barn og unge med store og små hørselstap strever mer enn andre i barnehagen og på skolen. Det viser NTNU Samfunnsforskning som har gått gjennom mange publikasjoner fra de siste 15 årene om hørselshemmede i barnehage og skole.

Det er få studier som sier noe om hva som kjennetegner gode læringsprosesser for denne gruppen. Mange studier tar opp spørsmålet om språkopplæring og språkvalg for døve og hørselshemmede barn, men diskusjonene kobles i liten grad til spørsmål om didaktikk, generell opplæring og generelle opplæringsmetoder. De fleste publikasjoner dreier seg om døve elever eller elever med store hørselsnedsettelse og i mindre grad den antakelig større elevmassen med moderate til milde hørselsnedsettelse.

Forfattere: Johan Hjulstad, Gry Mette D. Haugen, Sigrid Elise Wik, Anne Hildrum Holkesvik og Patrick Kermit. NTNU, 2015

www.udir.no/Tilstand/Forskning/Rapporter/NTNU/laring-hos-barn-og-unge-med-horselshemming/

Lærer triks og lure løsninger

Det finnes et hav av teknologiske muligheter når du er blind eller svaksynt. Det opplevde ti ungdommer på IKT-camp i Statped midt i mars i år.

Tekst: Beate Horg
Foto: Ole Morten Melgård

– Vi ser nok dessverre for ofte at kunnskapen om IKT ikke er helt som vi skulle ønske. Derfor har vi samlet ungdommer som er nysgjerrige på IKT for å gi dem kunnskap og inspirasjon, forteller Lena Gimse (bildet), leder for Norges Blindforbunds ungdom, som er hovedarrangør av IKT-campen.

Kunnskap og tålmodighet

En av dem som får helt ny kunnskap, er Noah (13). Han tester for første gang ut

leselist koblet til en Mac. Fingrene leker målrettet over tastene, og han får resultatet fra et Google-søk på «RBK» lest opp.

«Kobling», «kobling», «kobling», sier den metalliske stemmen til Mac-en.

– Det står jo ingenting interessant her, jo, sier Noah.

– Du må gjøre sånn, du må hekte på koblingene, forklarer Paal Morten Petersen, rådgiver i Statped, og viser Noah ved å føre fingrene hans rundt på en leselist.

Noah er utålmodig, forsøker litt til – og enda litt til. Til slutt leser den metalliske stemmen opp det riktige innholdet.

– Mulighetene som ligger i teknologi for blinde og svaksynte, er enorm, men du må være litt tålmodig. Og akkurat det kan jo være mangelvare hos noen tenåringer, ler Petersen. Han har tidligere jobbet som lærer i ungdomsskolen og har tatt med mange av de erfaringene inn i jobben med å tilpasse IKT for svaksynte og blinde. Han mener det viktigste er at barn og unge lærer seg å bruke teknologi.

– Det finnes teknologiske løsninger overalt, men vi ser at det viktigste er å ha kunnskap om hvordan for eksempel apper, tekniske hjelpemidler og operativsystemer fungerer. Først da kan potensialet tas ut, sier Petersen.

«Kvinne i prikkete genser, stående»

Det er klart det vekker nysgjerrighet når to blinde står og fotograferer hverandre. For hva er vitsen?

– Jeg sender ofte bilder til folk, jeg, forteller Ida Sødahl Utne (24) (bildet neste side). Foran kamera står Kristin Torske (27).

Ida knipser bildet og legger øret tett inntil telefonen sin. En kvinnestemme sier: «Kvinne i prikkete genser, stående.» Det er slik appen TapTapSee fungerer: Den gjør

EKSEMPLER PÅ TEKNOLOGI FOR BLINDE OG SVAKSYNTE

- Svaksynte kan bruke datamaskiner med forstørrelsesprogram eller lese-TV. Forstørrelsesprogrammene forstørrer deler eller hele skjerm-bildet, og noen programmer kan også lese opp teksten på skjermen.
- Hjelpemidlene for blinde handler om å bruke følesansen eller lyd, for eksempel syntetisk tale, for å få informasjon. Et alternativ er skjermleserprogrammer som leser opp all informasjon på skjermen eller å koble på en leselist for å få informasjonen i punktskrift.
- For svaksynte kan det for eksempel hjelpe å forstørre skjermbildet, endre på kontraster, farger og bokstavstørrelse og i tillegg få teksten opplest.
- Tastaturnarveier gjør det mulig å styre datamaskinen uten mus.
- Mange mobiler, spesielt iPhone, har en svært god talesyntese- og skjermforstørrelsesfunksjon.

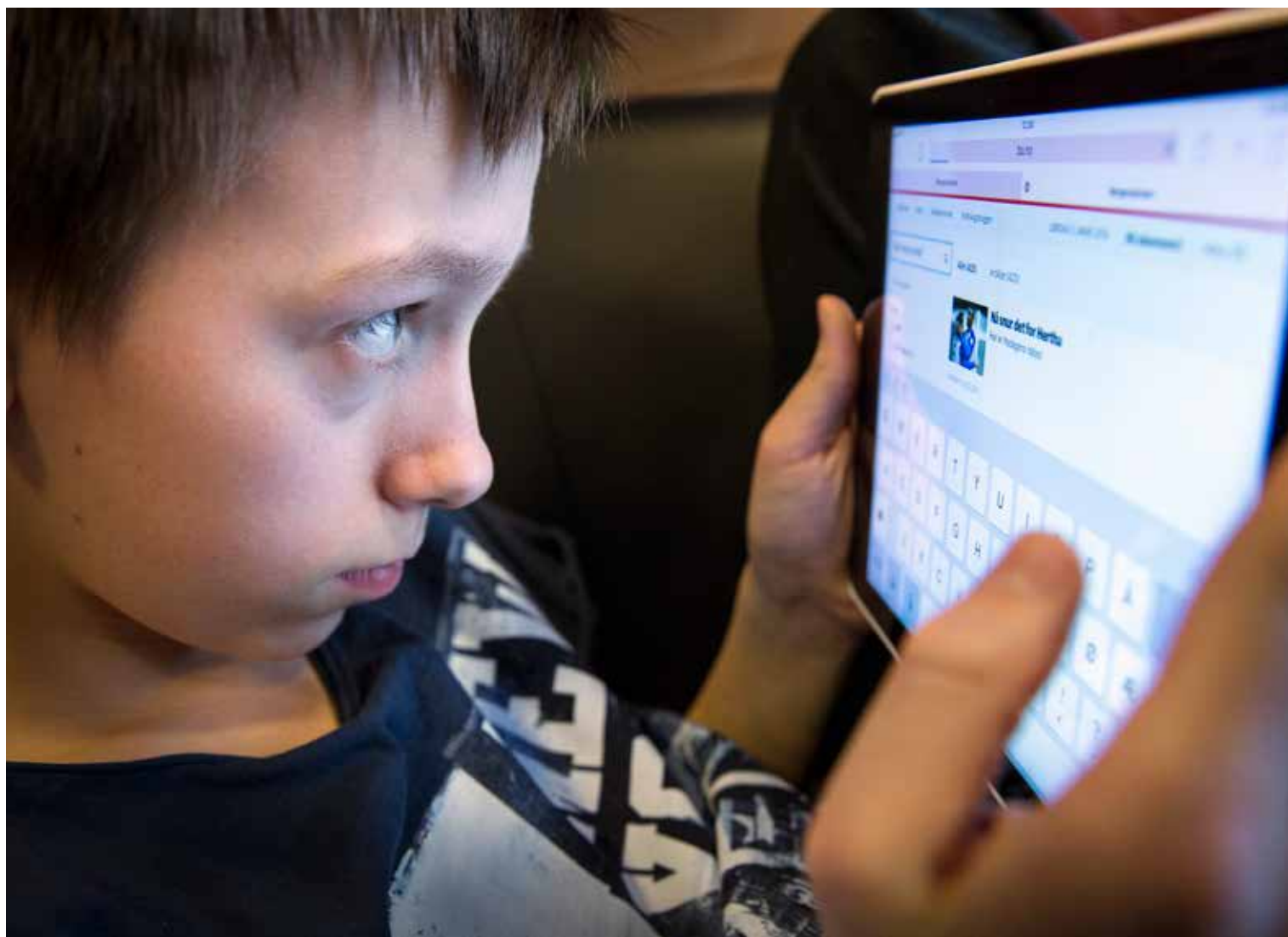
en analyse av motivet som fotograferes (analysen er basert på algoritmer og data fra såkalt crowdsourcing) og leser opp resultatet. På den måten kan Ida «se»

hva hun fotograferer, og det kan også være nyttig til andre ting.

– Du vet vanlige melposer? De føles prikk like, men kan ha forskjellig innhold. Når jeg tar bilder med TapTapSee av forsida på melposen, leser den opp innholdet, sier Ida.

Både Ida og Kristin representerer generasjonen som har følt teknologiutviklingen på kroppen. De har gått fra å ha lydbøker på kassett til å ha talesyntese på så og si alt av digital informasjon.

– Jeg er egentlig glad for å ha vært i «steinalderen». Jeg har i det minste lært punktskrift skikkelig. Det virker som om dem som vokser opp nå, ofte velger bort punkt-

skrift. Da mister de noe av forståelsen for språket, mener Kristin.

– Utviklingen er mest positiv da, skyter Ida inn.

– Talesynteser og apper for det ene og det andre åpner opp for en større verden for oss blinde og svaksynte, så unge i dag er veldig heldige også, sier Ida.

Vil lære mer

Johan Fonneland (14) (bildet til venstre) studerer det som skjer på iPaden. Med en synsrest på ti prosent betyr det at han må holde skjermen tett, tett inntil øynene. Utover det virker Johan som en hvilken som helst gutt. Han spiller Minecraft med kompiser og fotball på et lag for barn med særskilte behov hjemme i Bergen. Johan har nettopp at fått installert ny lese-TV hjemme. Det er spesielt kunnskap om zoomtekst han er ute etter, for dette programmet har han nemlig hatt på PC-en en stund, men har ikke fått opplæring.

– Jeg har masse teknologi rundt meg og får jo til det meste. Jeg er med på IKT-campen for å lære mer. Det finnes jo utrolig mange triks og lure løsninger som jeg ikke kan, forteller Johan.

Pedagogene må ta ansvar

– Jeg er kanskje ikke helt representativ for gruppen, smiler Markus Rakstad-Larsen (20) (bildet). Han har eget firma for utleie av lyd, lys og DJ, og er blind.

“ Mobilteknologi har for mange blinde og svaksynte vært en liten revolusjon. Enkle løsninger er ofte de beste: Den er lett å bruke, den er tilgjengelig og kan baseres på lyd og syntetisk tale.

Han forteller at kunnskapsnivået om teknologi varierer veldig hos blinde og svaksynte.

– Jeg tror lærere og pedagoger må ta mye av ansvaret for at noen av oss blir veldig interesserte i teknologi og for at noen blir hengende langt etter.

Markus fikk sin første laptop i 4. klasse og hadde en lærer som var svært opptatt av at han måtte lære seg touch-metoden. Markus tror det hadde enorm betydning for hans videre interesse for IKT.

– Jeg fant raskt ut at teknologi var viktig og at jo mer jeg lærte, jo bedre tilgang fikk jeg til verden rundt meg, forteller Markus, som synes det er spesielt meningsfylt å kunne inspirere andre til å lære mer. ■

IKT-camp for blinde og svaksynte ungdommer

Norges første IKT-camp for blinde og svaksynte ungdommer ble arrangert av Norges Blindforbunds ungdom og Blindeforbundet i mars i år. Statped stilte opp med fagkompetanse og kursholdere som til daglig jobber med bruk av teknologi og IKT rettet mot personer med synshemming.

Litteratur

Rapporter og meldinger

Skolers arbeid med elevenes psykososiale miljø

Gode strategier, blinde flekker og harde nøtter

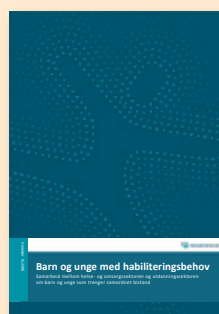
Rapporten bygger på intervjuer og observasjoner ved skoler som jobber

intensivt og systematisk med det psykososiale miljøet. Forskerne har studert 20 barne- og ungdomsskoler som har vært flinke til å takle mobbing og som de siste årene har fått et bedre skolemiljø.

Rapporten viser at tre strategier går igjen på tvers av skoler: atferdsregulering, relasjonsarbeid og sosiale aktiviteter. Den peker på noen utfordringer som ikke blir oppdaget og utfordringer som er vanskelige å løse – «blinde flekker» og «harde nøtter» i skolenes arbeid med det psykososiale miljøet.

Forfattere: Ingunn Marie Eriksen, forsker ved NOVA og Selma Therese Lyng, forsker ved AFI. Rapport 2015.

Kan lastes ned gratis på www.hioa.no eller bestilles ved publikasjoner@nova.hioa.no til 180 kroner.

Barn og unge med habiliteringsbehov – samarbeid mellom helse- og utdanningssektoren om barn og unge som trenger samordnet bistand

Veilederen skal bidra til at barn og unge med funksjonsnedsettelse eller kroniske sykdommer får mulighet til aktiv deltakelse i samfunnet, og da er samarbeidet mellom de to sektorene viktig.

Veilederen legger særlig vekt på brukernes

rettigheter og sektorenes plikter, slik at tjenesteytere i både utdanningssektoren og helse- og omsorgssektoren kan planlegge og samarbeide om et koordinert tilbud. God habilitering er avhengig av at tilbud og tjenester ses i sammenheng. Aktørene må understøtte hverandres innsats på tvers av sektorene. Direktoratene ønsker å inspirere til samarbeid, klargjøre ansvar og roller og gi aktørene en felles plattform som gir forutsigbare og godt koordinerte tilbud og tjenester. Veilederen skal legge grunnlag for bedre samarbeid mellom helse- og omsorgssektoren og utdanningssektoren. Veileder 2015 kan lastes ned fra www.udir.no

Tid for lek og læring Bedre innhold i barnehagen

Meld. St. 19
(2015–2016).
Meldingen handler
først og fremst om
regjeringens forslag

til overordnede føringer for ny rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver som skal tre i kraft fra høsten 2017.

Regjeringen har klare ambisjoner om å utvikle innholdet i barnehage tilbudet, slik at alle barn får et tilbud av god kvalitet. Barnehage tilbudet skal fortsatt bygge på den nordiske tradisjonen med et helhetlig læringssyn og en integrert barnehage for alle under skolepliktig alder, og det skal være rom for ulike eiere og ulike barnehage profiler. Samtidig er det viktig at barnehagens innhold videreutvikles for å møte en ny tid.

Stortingsmeldingen kan lastes ned fra www.regjeringen.no

– Hele barnet – hele løpet; mobbing i barnehagen

Mobbing foregår i barnehagen; minst ett til to barn blir systematisk utestengt fra lek i hver barnehage. Hver fjerde voksen tar ikke dette på alvor. Dette viser studien Hele barnet – hele løpet; mobbing i barnehagen. Studien er et samarbeidsprosjekt mellom Foreldreutvalget for barnehager (FUB) og Foreldreutvalget for grunnopplæringen (FUG), Kristiansand kommune, Universitetet i Agder og Sørlandet sykehus, 2015. Forskningsrapporten kan lastes ned fra www.fubhg.no

Bøker

Sett, hørt og forstått? Om profesjonelle møter med unge i sårbare livssituasjoner

Hvordan erfarer unge i sårbare livssituasjoner møter med profesjonelle voksne? Og hvordan kan disse møtene bli virksomme? spør bokas forfattere.

Boka handler om møter med de unges stemmer som perspektiv og den profesjonelle yrkesutøvelsen som ramme. Boka beskriver de unges møter med ulike fagfolk på forskjellige arenaer. Unge trenger fagfolk, gode enkelttjenester og tjenester som samarbeider. De trenger voksne som ser, hører, gjør noe og skaper vendepunkt.

Forfattere: Reidun Follesø, Catrine Torbjørnsen Halås og Cecilie Høj Anvik, Universitetsforlaget, 2016.

Pris: 299 kroner

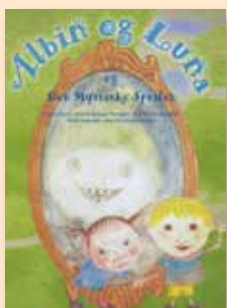
Raushetens grenseland – alle skal med?

Kristin Molvik Botnmark belyser i denne boken verdibaserte temaer som raushet, menneskeverd og mangfold. Det er beretningene om personer og familier

som er såkalt annerledes. Botnmark beskriver samfunnet slik hun møter det sammen med datteren Selma. Botnmark bruker sine personlige erfaringer til å reise helt nødvendige spørsmål om samfunnet vårt. Et av de viktigste budskapene er at det er noen som ikke blir inkludert i inkluderingen. Det er helt åpenbart at funksjonsnedsettelse er langt nede på rangeringen av annerledeshet.

Boken fås kjøpt/bestilt i bokhandel eller hos www.z-forlag.no. Boken er vakkert illustrert av Anja Cecilie Solvik.

Pris: 199 kroner

Albin og Luna og det mystiske speilet

er en barnebok om leppekjeve- og/eller ganespalte.

I første del av boka møter du Albin og Luna, som er født med spalte. Hvordan synes de det er

å være født med spalte og liker de å være på sykehus? Og hva skjer når de møter et mystisk speil som kan snakke? I andre del av boka finner du faktainformasjon om spalte, behandling og følelser knyttet til det å være født annerledes.

Boka tar opp mange spørsmål og temaer som barn og voksne kan gruble over sammen. Den er ment å kunne brukes hjemme, i barnehagen, på skolen eller andre steder hvor barn og voksne snakker sammen om det å føle seg annerledes.

Boka kan bestilles i Statpeds nettbutikk.

Pris: 250 kroner

Retningslinjer for å forebygge digital mobbing i skolemiljøet **En gjennomgang og anbefalinger**

er et hefte om digital mobbing også kalt cyberbullying. Det vil si mobbing og plaging

av andre ved bruk av ny digital teknologi, primært mobiltelefon og internett. Mye god og viktig forskning og mange tiltak rettet mot tradisjonelle former for mobbing i skolen er gjennomført, med noen gode resultater. På tross av dette har digital mobbing det siste tiåret blitt et mer utbredt fenomen. Forskere, elever, foreldre, lærere, foreninger og lokale, regionale og nasjonale myndigheter prøver i samarbeid med mobiltelefonselskaper og internettleverandører å takle de ulike utfordringene som oppstår i forhold til digital mobbing.

Heftet er utgitt Læringsmiljøsentret og kan lastes ned gratis: <http://laringsmiljosenteret.uis.no/getfile.php/Laringsmiljosenteret/Pdf/Mobbing/Mobbing-veileder.pdf>

Den digitale lærergenerasjonen **Utfordringer og muligheter**

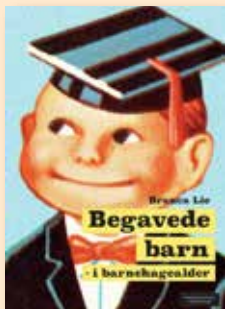
I den digitale lærergenerasjonen spør forfatterne hvorfor det ser ut til å være vanskelig å endre undervisningsmønster i tråd med

ønsker fra skiftende politiske myndigheter og skiftende teoriparadigmer.

Forfattere: Ingrid Helleve, Aslaug Grov Almås, Brita Bjørkelo. Gyldendal forlag, 2016
Pris: 399 kroner

Begavede barn i barnehagealder

Forfatteren bruker teorier fra nyere forskning for å belyse problematikken rundt begavelse hos barnehagebarn. Hun ønsker at barnehagen blir mer proaktiv når det gjelder å

oppdage begavede barn og å støtte deres begavelse i samarbeid med foreldre, fagfolk i ulike miljøer og rådgivere i PP-tjenesten.

Målgruppa for Begavede barn i barnehagealder er studenter i pedagogisk psykologi og spesialpedagogikk, grunn- og videreutdanninger innenfor barnehagelærerutdanning og studier innen helse- og sosialfag. Den kan også være av interesse for fagfolk og rådgivere i PP-tjenesten samt foreldre til begavede barn.

Forfatter: Branca Lie. Cappelen Damm, 2016. Pris 269 kroner

Sosial kompetanse og problematferd blant barn og unge

Problematferd kommer til uttrykk på mange måter og er et resultat av samspillet mellom individuelle kjennetegn og miljø-

messige påvirkninger. I denne boka er atferdsproblemer et spørsmål om mestring og kompetanse og hvordan en kan forebygge og redusere vansker gjennom målrettede tiltak og et godt læringsmiljø.

Tematisk har boka et bredt fokus på inkludering og hvordan tiltak kan tilpasses mangfoldet av barn og unge i barnehage og skole. Sentrale stikkord her er sosial kompetanse og selvregulering, tidlig avdekking og intervensjon samt skoleomfattende tiltak som klasseledelse og sosial ferdighetsopplæring.

Boka inneholder også kapitler som barnehager og barns tidlige utvikling, og om internalisert problematferd hos barn og unge.

Forfatter: Terje Ogden. Gyldendal forlag, 2015. Pris: 459 kroner

Pedagogisk-psykologisk arbeid

Pedagogisk-psykologisk arbeid er like mangfoldig som barn er forskjellige. Boka omfatter arbeid med barn og ungdommer og deres familier, vurdering

av opplæringsbehov og systemrettet arbeid i barnehager og skoler. Hensikten er å forebygge vansker og vanskeligheter og å påvirke situasjoner der problemer kan oppstå.

Målet for pedagogisk-psykologisk arbeid er å støtte barns og ungdommers læring i bred forstand. Det bidrar til at miljøet og undervisningen blir lagt til rette slik at barn får utfordringer de kan mestre ut fra sin utvikling og sine læringsmessige forutsetninger. Arbeidet omfatter utredning, planlegging og oppfølging av tiltak for enkeltbarn, veiledning og rådgivning til foreldre og barn samt til barnehager og skoler. I praksis foreligger det ofte flere tiltaksmuligheter, og målet blir å finne fram til de tiltakene som til sammen gir det beste og mest helhetlige tilbudet. Denne boka gir hjelp på veien.

Boka gir bred og oppdatert fagkunnskap på feltet og avspeiler virkeligheten til barn, ungdommer og deres familier og til fagfolkene i barnehager, skoler og hjelpeapparat.

Forfattere: Finn Hesselberg og Stephen von Tetzchner. Gyldendal forlag, 2016. Pris: 549 kroner.

“ Å lese er
som å tenke
med en annens hode
i stedet for sitt eget.

Arthur Schopenhauer

Landsbyen bygger samfunnet

Datteren min heter Selma. Hun har en utviklingshemning. Noen sier at hun er et barn med spesielle behov. Ja, hun trenger tilrettelegging. Men hun har også behov for det samme som deg og meg, som dine barn. Som oss har hun behov for å bli sett og elsket. Og hun har behov for å samhandle, delta og være til nytte. Dette er ikke spesielle behov.

Tekst: Kristin Botnmark **Foto:** Konstantin Yolshin og Anders Botnmark

Det er livsoppholdelseskraften vår – det grunnleggende i alle menneskers liv. I relasjonene dannes identiteten vår. Det er i samhandlingen vi deltar, setter spor i hverandres liv og holder hverandre oppe. I våre samhandlingsmønstre dannes verdier, normer og kultur.

Du har sikkert hørt uttrykket «It takes a village to raise a child». Det er i lokalsam-

funnet vi tar ansvar for hverandre. Å sikre god oppvekst med muligheter for utvikling og deltakelse for alle, er et kollektivt ansvar. Skolen er kjernen i landsbyen. Det er her vi velger hvilket samfunn vi vil bygge.

De første skoleårene gikk Selma på skolen i bygda der vi bor. Noen kalte det «normalskolen». Nå kommer det en buss hver morgen hjem til oss og kjører henne

mange kilometer til en annen skole i et annet lokalsamfunn. En annen landsby. Når Selma og jeg går på butikken i bygda vår, er det ingen som kjenner henne, ingen som hilser på henne og sier: «Hei, Selma – hvordan går det med deg?»

Raushetskompetanse

Normalitetstyranniet setter opp barrierer for stadig flere av oss. Mange barn og unge strever med å bli akseptert. Vi hører historier om opplevelsen av å ikke passe inn – at de ikke presterer nok. De er ikke perfekte nok. Når normalt blir smalt, representerer det en trussel for vår sivilisasjon. Da tar vi sjansen på at noen få kan finne løsninger på alt for alle. Men mangfold er jo ikke farlig. Det er helt normalt. Det er bare folk – med ulik bakgrunn, erfaringer, ferdigheter, kultur. Som foreldre leder vi mangfold. Som ledere og lærere leder vi mangfold.

I møter med de voksne på «normal-skolen» ble Selma referert til som et problem, en sak. Ord som «slem», «vanskelig» og «dum» ble brukt. Ordene hørte vi igjen hos barna i klassen. Språk er en mektig ekskluderingsmekanisme.

Godt lederskap – og lærerskap, er personlig. Det er intensjonelt og det innebærer aktive valg. Raushetskompetanse handler om å etterleve verdier og å bryte med ekskluderende holdninger og adferd. Det handler om å respektere og anerkjenne sine medmennesker og å være villig til å undersøke sine egne fordommer. For det begynner med meg. Mine holdninger. Da Selma ble syk, fikk hjerneskaden sin og ble den hun er i dag, møtte jeg meg selv i svingdøra mange ganger. Jeg måtte undersøke mine egne fordommer og ta et oppgjør med dem.

Vi har erfart hvordan enkeltpersoner har stor betydning for et helt miljø. På godt og

på vondt. Uvilje og ukunnskap er like smittsomt som viljen til inkludering og aktiv deltakelse. I landsbyen er det ikke det ikke bare det vi sier som avgjør, men det vi gjør. En inkluderende praksis ser medelevene som en ressurs, som medspillere, som deltakere. Raushetskompetanse handler om å legge til rette for dette. Det handler om å fremelske en samhandlings- og deltakelseskultur. En kameratflokk.

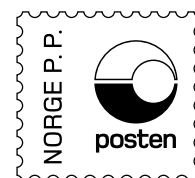
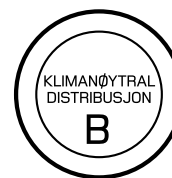
Vi må klare å se forbi diagnoser og merkelapper. Vi må se Ola som elsker å tegne, Marte som lager system i legoklossene, Matias som bygger om alt som ser ferdig ut. Selma som elsker å rydde og å være ordenselev. Får vi til dette, blir det sant at skoler bygger bedre samfunn.

En god landsby for alle

De som ser Selma og de andre sårbare barna, finnes blant oss. En søster, en mor, en venn. En medelev. En lærer. De investerer seg selv i relasjonene. Det er de som ser etter løsninger før de graver seg ned i utfordringene og gjør dem til problemer. Det er de som kaller deg ved navn og anerkjenner deg som menneske. De senker barrierer og gjør tjenestene eller systemene de representerer bedre. De tar det personlig. De vet at raushet er et valg. De vet at en god skole er et trygt og deltakende fellesskap, hvor hver enkelt får vokse som menneske. De vet at en skole som rommer de sårbare blant oss, også er en god landsby. For alle. ■

Kristin Botnmark er sosiolog og har bred erfaring som leder i ulike bransjer nasjonalt og internasjonalt. Nå er hun daglig leder for gründervirksomheten Gammel Nok Vekst AS som spesialiserte seg på livsløp, mangfold og omstilling i arbeidslivet.

Returadresse:
Statped
Vitaminveien
Postboks 4416
0403 Oslo

Statped er en nasjonal etat som skal bidra til at barn, unge og voksne med særskilte opplæringsbehov gis muligheten til å være aktive deltakere i utdanning, arbeid og samfunnsliv.

Statped bistår kommunene med å tilrettelegge opplæringen i et samarbeid med PP-tjenesten.

Våre fagområder er døvblindhet / kombinerte syns- og hørselsvansker, ervervet hjerneskade, hørsel, språk og tale, sammensatte lærevansker og syn.

Statped driver kunnskaps- og kompetansespredning om likeverdig, tilpasset og inkluderende opplæring.

Ett telefonnummer for hele Statped 02196

En felles postadresse: Statped postmottak, PB 113, 3081 Holmestrand

www.statped.no

Følg Statped på Facebook og Twitter

Magasinet kan leses i både html-format og som PDF på www.statped.no